

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Pavel Novotný

**Pojetí trestného činu v
českém trestním zákoníku**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 30.6.2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 146.038 znaků včetně mezer.

Pavel Novotný

V Praze dne 30.6.2023

Poděkování

Zde bych chtěl poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za odborné vedení, vstřícnost a rady, které mi během vypracování této práce poskytl.

Dále chci srdečně poděkovat své matce a Stanislavovi, kteří mi během celého studia poskytovali podporu a velké děkuji patří i mé báječné přítelkyni, která při mně stála v těch nejtěžších okamžicích studia a byla mi vítaným rádcem.

Celou tuto práci bych rád věnoval památce mého zesnulého otce, který se bohužel nedožil tohoto radostného okamžiku.

Obsah

Úvod	6
1. Vymezení základních pojmů	8
1.1. Pojem trestného činu	8
1.1.1. Materiální pojem trestného činu	8
1.1.2. Formální pojem trestného činu	8
1.2. Pojetí trestného činu	9
1.2.1. Materiální pojetí trestného činu	9
1.2.2. Formální pojetí trestného činu	10
1.2.3. Kombinace materiálního a formálního pojetí trestného činu	11
1.3. Čin soudně trestný	12
1.4. Provinění	12
1.5. Skutek.....	13
1.5.1. Jednota skutku	13
1.5.2. Totožnost skutku.....	14
1.6. Čin jinak trestný	15
2. Vývoj trestního práva v českých zemích až po zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon....	16
2.1. Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích a zákon č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích	17
2.2. Osnovy trestního zákona z roku 1926 a 1937	19
2.3. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon	22
2.4. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon	23
3. Rekodifikace trestního práva hmotného.....	26
3.1. Věcný záměr trestního zákona z roku 2001	27
3.2. Vládní návrh trestního zákoníku z roku 2004	28
3.3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	29
4. Trestný čin – znaky a kategorizace v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	32
4.1. Trestný čin.....	32
4.2. Znaky trestného činu	32
4.2.1. Protiprávnost.....	33
4.2.2. Obecné znaky	34
4.2.3. Typové znaky (skutková podstata trestného činu)	35
4.3. Kategorizace trestných činů	38
5. Pojetí trestného činu v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	40
5.1. Korektivy v trestním právu	42

5.2. Materiální (hmotněprávní) korektiv trestního bezpráví - zásada subsidiarity trestní represe	43
5.2.1. Společenská škodlivost.....	44
5.3. Vliv materiálního (hmotněprávního) korektivu na pojetí trestného činu	45
5.4. Procesní korektiv trestního bezpráví – princip oportunity	49
Závěr.....	51
Seznam použitých zkratek.....	53
Seznam použitých zdrojů.....	54
Abstrakt.....	62
Abstract	63

Úvod

Trestní právo je považováno za jeden z nejstarších oborů práva vůbec.¹ Jeho cílem je ochrana práv, oprávněných zájmů fyzických a právnických osob, zájmů společnosti a ústavního zřízení České republiky. Má fragmentární povahu, neboť chrání jen ty nejdůležitější a nejvýznamější hodnoty. Aby bylo možné takovou ochranu poskytovat, je nezbytné, aby ve státě platil moderní kodex, který reflektuje nejnovější objevy teorie a současně není náchylný na výkyvy nálad ve společnosti.

Předchozí trestní zákon byl na našem území platný 48 let. Legisvakační lhůta v délce necelých jedenácti měsíců měla dopřát dostatečný prostor pro seznámení se s novým obsahem trestního kodexu. Základem této práce je přiblížení pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. Přijetím zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, došlo k zakončení rekodifikačních prací trestního práva hmotného, které s přestávkami trvaly necelých dvacet let. Trestní zákoník doznal mnoha změn oproti svému předchůdci, kdy mezi nejvýraznější změny patří právě pojetí trestného činu, o němž bude pojednávat tato diplomová práce.

Již v úvodu si dovoluji zmínit provázanost trestního práva hmotného s právem procesním. Pojetí trestného činu má svůj odraz i v právu procesním (*více v kapitole 5.*), avšak zákonodárce při přijímání nového trestního kodexu tuto provázanost ne zcela respektoval a trestní řád pouze novelizoval.

Přestože od přijetí nového trestního zákoníku uběhlo více než deset let, stále dochází u odborné veřejnosti k opakovaným diskuzím o pojmu a pojetí trestného činu v trestním zákoníku a s tím související užívání a aplikace subsidiarity trestní represe.

Tato práce si dává za cíl přiblížit problematiku pojmu, ale zejména pojetí trestného činu, jeho vývoj v historické úpravě a následné zhodnocení aktuální úpravy v platném trestním zákoníku. Na pojetí trestného činu v platné právní úpravě není ani po více než dekádě nahlíženo jednotně a v této práci se pokusím přiblížit jednotlivé dílčí pohledy teorie i praxe a to zejména, zda trestní zákoník stojí na formálním pojetí trestného činu, či zda se naopak nejedná o pojetí kombinované.

V první kapitole přiblížím základní dělení pojmu trestného činu a pojetí trestného činu s jejich obecnou charakteristikou a též přiblížím základní pojmy trestního práva, které souvisejí s trestným činem.

¹ citováno v SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar ČÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 13.

Ve druhé kapitole přiblížím historickou úpravu trestního práva a jeho vývoj, který se postupem času měnil a jakým způsobem ovlivnil dnešní úpravu, a to od roku 1803, kdy byl přijat Zákoník o zločinech, přečinech a přestupcích až po trestní zákon č. 140/1960 Sb., který platil do konce roku 2009.

Ve třetí kapitole popisují cestu, která vedla k přijetí nového trestního kodexu, a to od věcného záměru trestního zákona z roku 2001 až po současný trestní zákoník s jeho obecnou charakteristikou.

Ve čtvrté kapitole popisují formální znaky trestného činu (protiprávnost, obecné a typové znaky), na které navazuje kategorizace trestných činů v trestním zákoníku.

Pátá kapitola pojednává o hlavním tématu této práce, kterým je pojetí trestného činu v českém trestním zákoníku. Zde přiblížím deklarovaný přechod od formálně-materiálního pojetí trestného činu k pojetí formálnímu. Přiblížím korektivy v českém trestním právu, rozporuplnou reakci na uzákonění zásady subsidiarity trestní represe a její vliv na nejednotnou soudní praxi.

V závěru shrnu relevantní informace o pojetí trestného činu a zda se zákonodárci povedlo provést úpravu pojetí trestného činu tak, jak si ji vymezil v přípravných osnovách trestního zákona a důvodové zprávě, a v neposlední řadě se pokusím nabídnout úpravu pojetí trestného činu *de lege ferenda*.

Pro účely této práce bylo čerpáno z bohatých zdrojů, neboť úprava pojmu a pojetí trestného činu byla rozpracována teorií trestního práva již v minulém století. V souvislosti s rekodifikací trestního práva hmotného a plánovaný odklon od formálně-materiálního pojetí trestného činu vyvolal již před přijetím nového trestního kodexu velmi silnou odezvu, která v návaznosti na následnou nejednotnou soudní praxi neutuchala a dala za vznik mnohým odborným publikacím a článkům.

1. Vymezení základních pojmů

V této práci budu pojednávat zejména o pojetí trestného činu v platné právní úpravě a jejím následném vlivu zejména na rozhodovací praxi soudů. Je však nezbytné nejprve přiblížit nejdůležitější pojmy trestního práva, které s pojetím trestného činu souvisejí. S pojetím trestného činu je nerozlučně spjat pojem trestného činu, který bude otevírat tuto kapitolu.

1.1. Pojem trestného činu

Pojem trestného činu vyjadřuje a charakterizuje, co to vlastně trestný čin je. Vyjadřuje definici trestného činu.² Lze říci, že se jedná o určitý výsledek kriminálně-politických měřítek, které pojmu trestného činu vymezují hranice.³ Solnař popisuje pojem trestného činu tak, že se jedná „o právně politický požadavek, co by trestným činem být mělo.“⁴ Jde o předlohu, *definici de lege ferenda*, která může zákonodárci pomoci vymezit, co vše by mělo být trestným činem a v souvislosti s tím i postihováno trestem, aniž by byla součástí trestního zákona.⁵ Teorie trestního práva rozlišuje materiální a formální pojem (definici) trestného činu.⁶

1.1.1. Materiální pojem trestného činu

Materiální pojem (definice) trestného činu cílí na obsahovou stránku trestného činu, kterou se snaží vymezit, aniž by vymezil jeho hranice.⁷ Rozumí se tím především pojem kriminálně-politický.⁸ Materiální pojem (definice) trestného činu je odlišen kvalitativní stránkou od jiných deliktů např. správních či občanskoprávních.⁹ Materiální pojem trestného činu *de lege ferenda* je akcentován především teorií trestního práva. Vyplývá z něj, jaké chování stát považuje za natolik závažné, že se jej rozhodl kriminalizovat. Vyjadřuje, že čin je společensky škodlivý a ohrožuje chráněné zájmy a hodnoty.¹⁰

1.1.2. Formální pojem trestného činu

Formální pojem (definice) trestného činu je naopak vymezen tak, že se jedná o čin, který je dle zákona trestný, tj. zákonem zakázán a za jeho spáchání je uložen trest.¹¹ Formální pojem

² PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 312.

³ Tamtéž, s. 312-313.

⁴ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 18.

⁵ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 312.

⁶ NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ Adolf, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, ŠÁMAL, Pavel, TOMÁŠEK, Michal, VANDUCHOVÁ Marie, VO-KOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 109.

⁷ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 18.

⁸ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 313.

⁹ Tamtéž. s. 313.

¹⁰ NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ Adolf, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, ŠÁMAL, Pavel, TOMÁŠEK, Michal, VANDUCHOVÁ Marie, VO-KOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 109.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku. *Právní rozhledy*, 2007, 15(17), 637-642. ISSN 1210-6410. s. 637.

(definice) trestného činu je především pojmem normativním, který se od jiných deliktů odlišuje zejména kvantitativně.¹² Z toho důvodu je v úpravě *de lege lata* upřednostňován formální pojem (definice) trestného činu, který přesně a jasně odděluje trestné činy od činů beztrestných.¹³

1.2. Pojetí trestného činu

S pojmem trestného činu úzce souvisí pojetí trestného činu, nicméně se nejedná o shodné termíny a je nezbytné tyto dva pojmy od sebe odlišovat, neboť občas dochází k jejich záměně.¹⁴ Pojetí trestného činu vyjadřuje, jakým způsobem byl pojem (definice) trestného činu realizován v úpravě *de lege lata*. Nauka shodně jako u pojmu (definice) trestného činu rozlišuje formální pojetí trestného činu a materiální pojetí trestného činu.¹⁵

1.2.1. Materiální pojetí trestného činu

Pro materiální pojetí trestného činu je typické, že může vycházet pouze z materiálního pojmu (definice) trestného činu.¹⁶ Materiální pojetí trestného činu normativizuje materiální pojem (definici) znaky, kterými současně určuje rozsah.¹⁷ Pro trestnost činu musí v souladu s definicí dojít k naplnění určitého stupně závažnosti, tzv. materiální stránky trestného činu, kterou předjímal zákonodárce.¹⁸

U čistě materiálního pojetí není nutné, aby došlo k naplnění znaků určité skutkové podstaty trestného činu, neboť čin se stává trestným, jestliže dosáhl zákonodárcem stanovenému stupni závažnosti.¹⁹ Z předešlé věty současně vyplývá nejtěžší úkol pro zákonodárce, aby řádně definoval a vymezil závažnost činu, neboť se jedná o abstraktní pojem. Jiříček s Markem považují vymezení přesných kritérií materiálního znaku zákonodárcem za nereálný úkol.²⁰ V souvislosti s tím mají orgány činné v trestním řízení „*volnou ruku*“ při posuzování, zda spáchaný čin je nebo není trestný, neboť vymezení závažnosti je opřeno o abstraktní pojem, který se může v čase měnit a s tím je spojen vyšší stupeň právní nejistoty. Materiální pojetí trestného činu bohužel našlo své místo v trestním právu totalitních států, jako tzv. vulgárně materiální pojetí trestného činu, které bylo totalitními státy užíváno k posílení své moci a k odstranění politických odpůrců.²¹ Příkladem může

¹² PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. op. cit. s. 313.

¹³ NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ Adolf, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, ŠÁMAL, Pavel, TOMÁŠEK, Michal, VANDUCHOVÁ Marie, VO-KOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 110.

¹⁴ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. op. cit. s. 312; shodně RŮŽIČKA, Miroslav. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním kolektivem z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2011, 10(6), 159-165. ISSN 1213-5313. s. 162.

¹⁵ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. op. cit. s. 313.

¹⁶ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 18.

¹⁷ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. op. cit. s. 313.

¹⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právní učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 148.

¹⁹ JIŘÍČEK, Pavel a Tomáš MAREK. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 58.

²⁰ Tamtéž, s. 59.

²¹ JIŘÍČEK, Pavel a Tomáš MAREK. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 59.

být Sovětský svaz, který soudům umožňoval, aby rozhodovaly dle revolučního vědomí bez nutnosti hledět na zákon.²² Soud tak za trestný čin mohl označit čin společensky nebezpečný, přestože v trestním zákoně uveden nebyl.²³

Dle Novotného materiální pojetí trestného činu umožnilo státu určitou nezávislost na zákonu samotném, neboť formální znaky byly značně neurčité a umožňovaly účelové využití. Tím docházelo k faktickému porušování zásady *nullum crimen sine lege*.²⁴ Zásada byla porušována i ze strany soudu, neboť chybějící definici trestného činu dotvářel namísto zákonodárce sám soud.²⁵

1.2.2. Formální pojetí trestného činu

Formální pojetí trestného činu provádí pojem (definici) trestného činu tak, že v zákoně vymezí jeho znaky. Trestným činem bude automaticky každý čin, který naplní znaky uvedené v zákoně.²⁶ Dle Pipka formální pojetí nepotřebuje materiální pojem a současně platí, že „*formální pojem a formální pojetí se kryjí – formální pojem je proveden sám sebou*“.²⁷ Formální pojetí trestného činu může na rozdíl od materiálního pojetí provádět jak formální, tak i materiální pojem (definici) trestného činu.²⁸ V případě provádění materiálního pojmu (definice) formálním pojetím, je nutné vymezit znaky trestného činu co nejpřesněji tak, aby po obsahové stránce byla naplněna definice trestného činu.²⁹

Mezi výrazné klady formálního pojetí trestného činu patří přesné skutkové podstaty trestného činu, které neobsahují neurčité právní pojmy, které by musely být řešeny soudy a tím zcela naplňuje jednu ze základních zásad, tj. *nullum crimen sine lege*.³⁰ Oproti materiálnímu pojetí je u formálního pojetí trestného činu zákonodárce jediným subjektem, který vymezuje znaky trestných činů. Soud pouze zkoumá, zda došlo k naplnění znaků trestného činu. Lze tak shrnout, že formální pojetí trestného činu lépe odděluje moc zákonodárnou od moci soudní a moci výkonné.³¹

Naopak nevýhodou formálního pojetí je především jeho tvrdost, neboť naplněním znaků uvedených v zákoně dochází bez dalšího ke konstatování, že byl spáchán trestný čin. Tvrdost formálního pojetí je řešena formou procesního korektivu, tj. možnost ne zahájení trestního řízení, příp.

²² SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6. s. 37.

²³ NOVOTNÝ, Oto. K problematice teoretických východisek budoucí kodifikace trestního práva hmotného. *Justičná revue*. 1991, 43(1). s. 26.

²⁴ Tamtéž, s. 26-27.

²⁵ Tamtéž, s. 26-27.

²⁶ KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2017, 16(5), 111-117. ISSN 1213-5313. s. 112.

²⁷ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 313.

²⁸ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 18.

²⁹ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 313.

³⁰ ŠÁMAL, Pavel. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku. *Právní rozhledy*, 2007, 15(17), 637-642. ISSN 1210-6410. s. 637.

³¹ ŠÁMAL, Pavel. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku. *Právní rozhledy*, 2007, 15(17), 637-642. ISSN 1210-6410. s. 638.

zastavení probíhajícího trestního řízení s tím, že pachatel sice spáchal trestný čin, nicméně v trestním řízení nedojde k jeho odsouzení.³²

Závěrem lze uvést, že rozdíl mezi pojmem a pojetím trestného činu lze shrnout slovy Pipka takto: „*Pojem trestného činu charakterizuje povaha trestního bezpráví, pojetí vymezuje jeho rozsah.*“³³

1.2.3. Kombinace materiálního a formálního pojetí trestného činu

Pojetí trestného činu se až na výjimky v „čisté“ formě prakticky nevyskytuje. Zákonodárce využívá určité kombinace pojetí trestného činu, které v zákonné úpravě určitým způsobem vymezí.³⁴ Tím dochází k využití kladů, toho kterého pojetí, za současné snahy minimalizace negativ jednotlivých pojetí.

Na kombinované pojetí trestného činu lze nahlížet z několika úhlů. Jde především o pojetí *de lege ferenda* a *de lege lata*. Dále je na pojetí trestného činu nahlíženo z širšího pojetí (*lato sensu*) a užšího pojetí (*stricto sensu*). Posledním měřítkem je hledisko *viny* a hledisko *trestu*. Tato jednotlivá dílčí dělení jsou při hodnocení pojetí trestného činu navzájem kombinována. V souvislosti s tímto dělením je nutné uvést, že jeho skalním zastáncem je zejména Kratochvíl.³⁵ Za důležité považují především rozlišení kombinace formálního a materiálního pojetí trestného činu z pohledu *de lege lata* z hlediska *viny*.

Materiálně-formální pojetí trestného činu *de lege lata* z hlediska *viny* lze rozlišit dle širšího (*lato sensu*) a užšího pojetí (*stricto sensu*). U širšího pojetí (*lato sensu*) je materiální stránka hodnocena nezávisle na stránce formální. To znamená, že při posuzování *viny* byla hodnocena mimo znaky skutkové podstaty trestného činu, což v praxi znamená řešení na základě tzv. „dalších okolností případu“ stojících mimo skutkovou podstatu. U užšího pojetí (*stricto sensu*) je materiální stránka trestného činu hodnocena výlučně v rozsahu skutkové podstaty trestného činu. Okolnosti, které ovlivňují materiální stránku trestného činu mimo skutkovou podstatu trestného činu jsou z pohledu *viny* bezvýznamné, nicméně je možné je vzít v potaz při ukládání trestu.³⁶

Z terminologických důvodů Kratochvíl označuje materiálně-formální pojetí trestného činu *stricto sensu* z hlediska *viny* za formálně-materiální pojetí trestného činu.³⁷

³² PROVAZNÍK, Jan. § 13 [Trestný čin]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022.[online]. [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nmptembsgipwk232ge4dcxszfzwxzsgaydsxzug-bpxazrgm>.

³³ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip opportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 313.

³⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 149.

³⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. *Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 169-175.

³⁶ Tamtéž, s. 173.

³⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. *Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd.* V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 174.

1.3. Čin soudně trestný

Činem soudně trestným je myšlen především čin protiprávní, o kterém rozhoduje výlučně soud.³⁸ Současně se jedná o nadřazený pojem, jenž zahrnuje trestný čin, resp. u mladistvých pachatelů provinění.³⁹ Tento pojem nalezeneme v ustanovení § 111 tr. zák., který souvisí s ustanovení čl. 40 odst. 1 Listiny, které stanoví, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy. Čin soudně trestný odlišuje trestné činy od všech ostatních deliktů, např. správních, občanskoprávních a jiných.⁴⁰ Správní delikty lze obecně považovat za nejbližší činům soudně trestným, neboť jsou také protiprávní, vykazují znaky uvedené v zákoně a jsou za ně ukládány sankce správními orgány.⁴¹ Rozdíl lze však nalézt jak ve formální rovině, neboť trestní právo podléhá právu soudnímu, oproti správnímu právu, které podléhá především právu správních orgánů a současně i v rovině materiální, kdy trestné činy představují nejzávažnější typ protispolečenského jednání, oproti správním deliktům, které se vyznačují nižší společenskou nebezpečností.⁴²

1.4. Provinění

Trestní právo mládeže (dětí a mladistvých) je v současnosti upraveno samostatně v ZSVM. V zákoně nalezneme pod ustanovením § 6 odst. 1 ZSVM odlišný název pro trestný čin spáchaný mladistvým a tím je provinění. Nejedná se o odlišnou kategorii ve smyslu § 13 tr. zák.,⁴³ který diferencuje trestné činy na přečiny a zločiny, nýbrž dle důvodové zprávy nazývat jednání mladistvého trestným činem by zcela neodpovídalo podstatě takového jednání.⁴⁴ Sama společnost může být za takové jednání částečně spoluodpovědná, neboť mladistvému nemusely být poskytnuty dostatečné výchovné prostředky, které by zasáhly do jeho narušeného prostředí.⁴⁵

Pro zajímavost lze ve zkratce uvést, že přijetím zákona byla sledována především potřeba oddělit trestní právo mladistvých od trestního práva dospělých, neboť osoby mladší osmnácti let vyžadují odlišný přístup, ať už se strany soudu nebo ostatních orgánů činných v trestním řízení a jednotná předchozí úprava TZ 61 a TŘ 61 tomu zcela neodpovídala.⁴⁶ Úprava zákona vychází

³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. I, § 1-139. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 1120.

³⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 167.

⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. I, § 1-139. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 1120.

⁴¹ obdobně PROVAZNÍK, Jan. § 13 [Trestný čin]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022. [online]. [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembsgjpwk232ge4dcxszfzwxszsgayd-sxzugbpxazrrgm>.

⁴² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 50.

⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 134.

⁴⁴ Důvodová zpráva, vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže, sněmovní tisk 210/0. I. Obecná část. s. 50.

⁴⁵ Tamtéž, s. 43.

⁴⁶ Tamtéž, s. 41, shodně též JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 500.

z tzv. restorativní (obnovující) justice. Ta má za cíl spravedlivé potrestání činu spáchaného mladistvým, ale především má poskytnout prostor pro odčinění škod, předcházení příčin trestné činnosti a znovuobnovení společenských vztahů.⁴⁷

1.5. Skutek

Legální definici pojmu *skutek* v trestním zákoníku ani v trestním řádu nenalezneme, a to i přesto, že se tento pojem v obou předpisech opakovaně vyskytuje.⁴⁸ Vymezení pojmu skutku bylo ponecháno teorii trestního práva a soudní praxi, která je ve vymezení pojmu jednotná. Teorie definuje skutek takto: „*Skutek je určitá událost ve vnějším světě záležející v jednání člověka, která může mít znaky jednoho trestného činu, dvou i více trestných činů, anebo nemusí vykazovat znaky žádného trestného činu.*“⁴⁹

K soudní praxi lze uvést usnesení Ústavního soudu, který se k pojmu skutek vyjádřil následovně: „*Obecně je možno pouze konstatovat, že skutkem se rozumí určitá událost ve vnějším světě záležející v jednání člověka, která může mít znaky trestného činu či trestných činů anebo nemusí vykazovat znaky žádného trestného činu. Podstatu skutku tedy tvoří jednání pachatele a následek tímto jednáním způsobený, který je relevantní z hlediska trestního práva.*“⁵⁰

Skutek nelze ztotožňovat s pojmem trestného činu, a to i přesto, že spolu mnohdy velmi úzce souvisí.⁵¹ U trestného činu vždy platí, že je zároveň skutkem, nicméně opačně toto pravidlo neplatí. Ne každý skutek je zároveň trestným činem, neboť jednání nemusí být trestněprávně relevantní. Může se jednat o přestupek nebo se může jednat o čin beztrestný.⁵² Skutek je užíván v hmotněprávní i procesněprávní úpravě, kdy se skutkem dále souvisí pojem jednoty skutku a institut totožnosti skutku, které jsou popsány níže.

1.5.1. Jednota skutku

Jednota skutku je hmotněprávní pojem, který má význam především pro rozlišení jednání činného a vícečinného souběhu, tzv. konkurenci trestných činů. Jedná se o případy, kdy pachatel spáchal dva a více trestných činů, než byl pro některý z činů vyhlášen odsuzující rozsudek soudem

⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 501.

⁴⁸ srov. § 92, 93 tr. zák., § 11, 89, 220 odst. 1 tr. řádu; shodně ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 309.

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 357; obdobně ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 310.

⁵⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2002, sp. zn. II. ÚS 143/02.

⁵¹ NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. s. 212.

⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 357.

prvního stupně.⁵³ U vícečinného souběhu dochází ke spáchání několika trestných činů více skutky a každý z těchto skutků se posuzuje jako samostatný trestný čin. Naopak u jednočinného souběhu platí, že ke spáchání více trestných činů došlo jen jedním skutkem.⁵⁴

1.5.2. Totožnost skutku

Totožnost skutku je institut trestního práva procesního, kdy předmětem trestního řízení je skutek. Výrok usnesení o zahájení trestního řízení musí obsahovat popis skutku, aby nemohl být případně zaměněn za jiný skutek a též označení trestného činu, který je ve skutku spatřován.⁵⁵ Trestní stíhání lze vést výlučně pro skutek uvedený ve výroku usnesení o zahájení trestního stíhání.⁵⁶ V souvislosti s institutem totožnosti skutku Nejvyšší soud opakovaně řešil vymezení rozdílu mezi pojmy skutek a popis skutku. Nejvyšší soud se k tomuto problému vyjádřil následovně: „*Nejprve považuje Nejvyšší soud za nutné konstatovat, že podle ustálené judikatury je třeba rozlišovat pojmy „skutek“ a „popis skutku“. Skutek je to, co se ve vnějším světě objektivně stalo. Naproti tomu popis skutku je slovní formou, jejímž prostřednictvím se skutek odráží ve vyjadřovacích projevech lidské komunikace. Pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení je významný samotný skutek a nikoli jeho popis, protože trestní stíhání se vede ohledně skutku a nikoli ohledně popisu skutku [...]. Nejvyšší soud rovněž doplňuje, že skutková věta obsahuje popis skutkových okolností, nikoliv popis jednotlivých znaků trestného činu, tak jak jsou uvedeny v trestním zákoníku.*“⁵⁷

Dle ustanovení § 220 tr. řádu soud rozhoduje jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Nemusí se však jednat o bezpodmínečnou shodu žalobního návrhu a rozsudku soudu. Postačí shoda mezi podstatnými skutkovými okolnostmi. Totožnost skutku v trestním řízení bude zachována, jestliže bude zachována totožnost jednání nebo totožnost následku. Případně postačí shoda alespoň částečná.⁵⁸

⁵³ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 306.

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. Díl I, (§ 1 až § 90). 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Beck, 2004. ISBN 80-7179-896-7. s. 27.

⁵⁵ srov. § 160 odst. 1 tr. řádu, shodně JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-637-8. s. 927.

⁵⁶ srov. § 160 odst. 1 tr. řádu, shodně JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0. s. 635.

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1205/2020.

⁵⁸ k totožnosti skutku Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. Tzn 12/94; obdobně JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0. s. 639-641.

1.6. Čin jinak trestný

Čin jinak trestný je v rozsahu trestního práva činem „relativně beztrestným“, přestože za odlišné situace a za jiných okolností by trestným byl.⁵⁹ Terminologie trestního práva užívá pojem čin jinak trestný ve vícero odlišných situacích a nalezneme jej jak v úpravě tr. zák., tak i v ZSVM.⁶⁰

Jako první případ lze uvést situaci, kdy čin naplňuje typové znaky trestného činu, tzn. že je naplněna skutková podstata trestného činu, avšak chybí některý obecný znak, ať už ve formě nedostatku věku (pachatel nedovršil patnáctý rok věku), přičetnosti anebo nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti u mladistvých pachatelů.

Dalším případem je situace, kde je čin spáchán za zvláštních okolností, v jejichž důsledku není společensky škodlivý, protiprávní, ba dokonce může být činem společensky prospěšným, např. držitel zbrojního průkazu při ochraně svého života nebo života jiné osoby zneškodní útočníka legálně drženou zbraní.⁶¹ Jedná se o okolnosti vylučující protiprávnost, např. krajní nouze dle § 28, nutná obrana dle § 29 nebo svolení poškozeného dle § 30 tr. zák.

Dalším případem je čin, u kterého schází zavinění, které jinak vyjadřuje psychický vztah člověka ke skutečnostem zakládajícím trestný čin. Jednou ze základních zásad trestního práva je zásada odpovědnosti za zavinění, tzv. subjektivní odpovědnost. Tato zásada je vyjádřena v ustanovení § 13 odst. 2 tr. zák. Následky, které nebyly zaviněny, se nepřičítají.⁶²

Dále pojem čin jinak trestný nalézá uplatnění v situacích, kdy i přes naplnění všech formálních znaků trestného činu se uplatní zásada subsidiarity trestní represe dle ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. Čin po formální stránce naplní veškeré znaky, ale po stránce materiální nedosahuje zákonem stanovené míry škodlivosti a trestní odpovědnost pachatele není vyvozena.⁶³

V neposlední řadě je tento pojem užíván v souvislosti s trestným činem opilství dle ustanovení § 360 tr. zák., kdy spáchání činu jinak trestného, tzv. kvazideliktu (*Rauchsdelikt*), je objektivní podmínkou trestnosti. Pachatel se úmyslně nebo z nedbalosti přivede do stavu nepřičetnosti požitím nebo aplikací návykové látky a následně spáchá čin jinak trestný.⁶⁴

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 146; shodně VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2004, 3(7), 197-203. ISSN 1213-5313. s. 200.

⁶⁰ srovnej § 28, 29, 99, 100 a 360 tr. zák., § 2, 5 a 92 odst. 1 ZSVM; KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 167.

⁶¹ NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ Adolf, GRÍVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, ŠÁMAL, Pavel, TOMÁŠEK, Michal, VANDUCHOVÁ Marie, VO-KOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 256.

⁶² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 49-50.

⁶³ ŠÁMAL, Pavel. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9. s. 13, shodně KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 167.

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 929-933.

2. Vývoj trestního práva v českých zemích až po zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Cílem této kapitoly není snaha o podání všeobsahujícího popisu vývoje trestního práva na českém území od jejích počátků, nýbrž popis relevantních předpisů, které se podílely na vývoji trestního práva, a formovaly ho do podoby dnešních dnů. Z toho důvodu zde nebude popsán vývoj trestního práva, který předcházela trestněprávní úpravě před rokem 1803, neboť stál na zcela odlišných zásadách, které se do novějších zákonů již nepromítly. Za příklad lze uvést vývoj trestního práva ve feudálním státě, které mj. užívalo obyčej a např. postih zločinů se odvíjel též od osoby oběti.⁶⁵

Na vývoj trestního práva měly vliv tzv. *školy trestního práva*. Jednalo se o právně-politické směry 18. a 19. století, které formovaly nový přístup k trestnímu právu a zejména k ukládání sankcí.⁶⁶

Klasická škola spadá do období střetu středověkého trestního práva, které se vyznačovalo svojí krutostí a trestním právem novověkým, které stálo především na myšlenkách osvícenství a humanitnímu přístupu k sankcím.⁶⁷ Mezi hlavní osobnosti klasické školy patří Cesare Beccaria s dílem *O zločinech a trestech*, který ve svém díle nastínil potřebné změny v trestním právu. Za důležité cíle považoval rovnost občanů před zákonem, psané trestní právo a tresty, které budou úměrné spáchaným činům.⁶⁸ Především odmítal útrpné právo (*torturu*) jako prostředek vyšetřování.⁶⁹ Klasická škola představovala konzervativní a tradicionalistický přístup, obhajující svobodnou lidskou vůli (indeterminismus), který přistupoval k trestu jako k odplatě za spáchaný čin. Uložený trest musel být spravedlivý a odpovídat zavinění.⁷⁰

Pozitivistická škola vycházela z determinismu, vyznačující se nesvobodnou vůlí člověka a přesměřovala svoji pozornost z trestného činu na osobu pachatele (antropologický směr) a současně zkoumala, zda lze najít spojitost mezi kriminalitou a prostředím (sociologický směr).⁷¹ V souvislosti s nesvobodnou vůlí nahradila konstrukci trestní odpovědnosti za odpovědnost právní. Antropologický směr, jejímž zakladatelem byl vězeňský lékař Cesare Lombroso, představil ve svém díle *L'uomo delinquente* hypotézu „rozeného zločince“, jako zvláštní typ člověka. Dle jeho

⁶⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 142.

⁶⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 133.

⁶⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 133.

⁶⁸ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 40.

⁶⁹ srov. BECCARIA, Cesare a Josef SLÁDEČEK. *O zločinech a trestech*. V Praze: Bursík a Kohout, 1893. s. 30.

⁷⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 134.

⁷¹ Tamtéž, s. 135.

názoru se tresty měly odvíjet od klasifikace, resp. nebezpečnosti pachatele a nikoli od závažnosti trestného činu.⁷² Sociologický směr se shodně zaměřil na osobu pachatele a současně i na vliv prostředí na osobu pachatele. Požadoval neurčité tresty, u kterých by se délka odvíjela od vývoje nápravy pachatele.⁷³

Dle Kallaba spory mezi výše uvedenými školami pramenily „ze směřování sociologického zkoumání se zkoumáním právnickým a politickým.“⁷⁴

2.1. Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích a zákon č. 117/1852 ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích

Za pramen trestního práva, který ovlivnil vývoj československého trestního práva lze bezsporně označit Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Zákoník byl nejprve vyhlášen v roce 1796 jako Západohaličský trestní zákoník pro Západní Halič a po přepracování byl vyhlášen dne 3. září 1803 jako Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích pro zbývající část monarchie mimo Uhry. Zákoník byl rozdělen do dvou dílů, kdy první díl upravoval zločiny a druhý díl těžké policejní přestupky. Každý díl obsahoval samostatná ustanovení o trestním řízení. Zákoník byl považován za nadčasový, fakticky ovlivnil trestní právo až do roku 1950, neboť zákon č. 117/1852 ř.z. je považován za jeho novelu.⁷⁵

Trestní zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích byl přijat dne 27. května 1852, a ač se dle Miříčky jednalo o pouhou „revizi“ zákona z roku 1803,⁷⁶ doznal jistých změn.⁷⁷

Mezi hlavní změny patří zejména výlučná úprava trestního práva hmotného, kdy procesní právo bylo ponecháno samostatné úpravě a současné zrušení všech ostatních zákonů, nařízení a obyčejů, do té doby platných. Trestní právo se tak stalo výlučně právem psaným a trestní zákon č. 117/1852 ř.z., jediným pramenem trestního práva hmotného. Je nutné však dodat, že se i zde vyskytovaly výjimky, a to ve formě tzv. trestních zákonů vedlejších (zákon o zneužívání třaskavin, zákon patentní).⁷⁸

Zákon byl rozdělen na dva díly, kdy první díl pojednával o zločinech (§1-232) a druhý díl o přečinech a přestupcích (§ 233-532).⁷⁹ Každý díl byl dále rozdělen na část všeobecnou a část

⁷² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 136.

⁷³ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 43.

⁷⁴ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. V Praze: Melantrich, 1935. s. 8.

⁷⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 194–195.

⁷⁶ MIŘIČKA, August. *Rakouské trestní právo hmotné*. Třetí autorisované vydání. Praha: Všechn, 1915, s. 9.

⁷⁷ SIVÁK, Florián a Karel MALÝ. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. přepracované, doplněné vydání. Jinočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-61-5. s. 467.

⁷⁸ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všechn, 1912., s. 16.

⁷⁹ Tamtéž, s. 16.

zvláštní. Dle Prušáka byla úprava nepřehledná, neboť všeobecná ustanovení se nacházela jak na začátku, tak i na konci obou dílů.⁸⁰

Obecnou definici trestného činu zákon nepodává, nýbrž uvádí pojmové znaky jednotlivých trestných činů. Miříčka k pojmu trestného činu uvádí: „*Trestný čin je bezprávné, zaviněné jednání, které stát stíhá trestem justičním, tj. takovým, jehož uvalení vyhrazeno jest trestním soudům.*“⁸¹ Zákon dělí trestné činy dle závažnosti na zločiny, přečiny a přestupky. Tripartice, vycházející z francouzského trestního práva, byla změnou oproti trestnímu zákonu z roku 1803, která užívala rozdělení pouze na zločiny a těžké policejní přestupky. Zákon sám u každého trestného činu určoval, zda se jedná o zločin, přečin či přestupek.⁸²

Zločiny byly vymezeny v ustanovení § 1 zákona č. 117/1852 ř.z. pozitivně a bylo je možné spáchat pouze úmyslně. Za zločiny byly ukládány vyšší, resp. těžší tresty, a to ve formě trestu smrti a žaláře. Dále byl se zločiny spojen větší difamační účinek, a to především újma na cti. Přečin byl považován za závažnější čin než přestupek, ale dělení na přečiny a přestupky mělo důvod především procesní, neboť přestupky soudil samosoudce, kdežto přečiny byly souzeny soudy sborovými nebo porotními.⁸³

Trest odnětí svobody zákon ukládal ve formě žaláře nebo vězení. Žalář byl jediný možný hlavní trest za zločin, nebyl-li udělen trest smrti. Žalář se dělil na prostý a tuhý. U těžkého žaláře lze zmínit, že až do novely roku 1867 byl vykonáván s železy na nohou. Dle trvání se žalář ukládal na doživotí či jako trest dočasný, a to v rozmezí nejméně 6 měsíců až 20 let. Vězení bylo hlavním trestem za přečiny a přestupky. Vězení se dělilo na prosté, tuhé a domácí. Rozdíl mezi vězením prostým a tuhým byl především v přidělované stravě a výkonu práce, kterou si osoba v prostém vězení mohla sama obstarávat a v souvislosti s tím si mohla zvolit i zaměstnání.⁸⁴

Dále za zmínku stojí, že samotné trestní stíhání nestálo jen na zásadě oficiality, jak ji známe dnes, ale byl zde i institut žalobce soukromého, který mohl iniciovat zahájení trestního stíhání. Jednalo se o osobu, které bylo trestným činem ublíženo.⁸⁵

⁸⁰ PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Díl všeobecný. Praha: Všehrd, 1912. s. 16.

⁸¹ MIŘIČKA, August. *Rakouské trestní právo hmotné*. Třetí autorisované vydání. Praha: Všehrd, 1915. s. 39; obdobně PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Díl všeobecný. Praha: Všehrd, 1912. s. 49-50.

⁸² MIŘIČKA, August. *Rakouské trestní právo hmotné*. Třetí autorisované vydání. Praha: Všehrd, 1915. s. 40-41.

⁸³ Tamtéž, s. 41.

⁸⁴ Tamtéž, s. 161-162.

⁸⁵ Tamtéž, s. 41.

2.2. Osnovy trestního zákona z roku 1926 a 1937

Při vzniku Československé republiky byl Národním výborem přijat zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, tzv. recepční norma, která ve svém čl. 2. převzala veškeré zemské a říšské zákony a nařízení, čímž došlo k převzetí Rakouského trestního zákona č. 117/1852 ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích v českých zemích a k převzetí Uherského trestního zákona z roku 1878 a zákona o přestupcích z roku 1879 na Slovensku.⁸⁶ Poptávka po modernizaci trestního zákona zde byla již před 1. světovou válkou, neboť trestní zákon byl již opakovaně novelizován, avšak návrh osnovy z roku 1912 nebyl uzákoněn.⁸⁷

Počátek reformy lze vysledovat ke dni 14. června 1920, kdy došlo k první poradě komise o reformě trestních předpisů ze strany ministerstva spravedlnosti vedenou Dr. A. Meissnerem. Komise byla složena výhradně z odborníků na trestní právo, jednalo se o univerzitní profesory Dr. A. Mířičku, Dr. J. Prušáka, Dr. J. Kallaba a dalších.⁸⁸ Výsledkem byla v roce 1921 osnova trestního zákoníku tzv. **Zatímný návrh obecné části trestního zákona**. Návrh byl vydán tiskem, přeložen do německého jazyka a zaslán všem ústředním úřadům, soudům a dále též profesorům trestního práva v zahraničí.⁸⁹ Návrh výslovně definoval zásadu *nullum crimen sine lege* v ustanovení § 1 a vycházel z bipartice soudně trestných deliktů (zločin a přečin).⁹⁰ Přestupky byly upraveny samostatně v zákoně o přestupcích s tím, že měly být prozatímně ponechány v pravomoci trestních soudů do doby, než bude dokončena reforma správy.⁹¹

Po dokončení návrhu obecné části následovaly práce na návrhu zvláštní části trestního zákona, které byly dokončeny v průběhu roku 1924 a bylo opětovně přistoupeno k revizi obecné části.⁹² V roce 1926 komise uveřejnila tzv. **Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového** s rozsáhlým odůvodněním osnovy.⁹³ Z důvodu účasti významných osobností trestního práva, podílejících se na přípravě osnovy, byla označena za tzv. „*profesorskou osnovu*“.⁹⁴

Trestní zákon měl být zákonem obecným, platným pro každého, včetně osob vojenských, nestanovil-li zákon jinak. Smyslem úpravy bylo mimo jiné zařazení obsahu trestněprávní úpravy,

⁸⁶ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-0791-5. s. 36.

⁸⁷ KEPERT, Josef. *Nová osnova trestního zákona. Všechno*, 1937, 18(9-10), 386-389, Praha. s. 386.

⁸⁸ *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926. s. 5.

⁸⁹ Tamtéž, s. 6.

⁹⁰ *Zatímný návrh obecné části trestního zákona*. Nákladem Ministerstva spravedlnosti. Praha, 1921. s. 5.

⁹¹ *Zatímný návrh obecné části trestního zákona*. Odůvodnění k „Zatímnému návrhu obecné části trestního zákona“ z roku 1921. Nákladem Ministerstva spravedlnosti. Praha, 1921. s. 1.

⁹² *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926. s. 6.

⁹³ KEPERT, Josef. *Nová osnova trestního zákona. Všechno*, 1937, 18(9-10), 386-389, Praha. s. 386..

⁹⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 137.

kteřá byla upravena ve vedlejších trestních zákonech.⁹⁵ Osnova trestního zákona uváděla zásadu *nullum crimen sine lege* v ustanovení § 1.⁹⁶

Kategorizace trestných činů v trestním zákoně č. 117/1852 ř.z. byla shledána jako nevyhovující. Při přípravě osnovy trestního zákona bylo vycházeno ze dvou skupin trestných činů. První skupina byla složena z činů kriminálních, vyznačujících se svojí závažností proti chráněným právním statkům. Osnova v první skupině kriminálních činů vycházela z bipartice a trestné činy dělila na zločiny a přečiny. Druhá skupina trestných činů se nevyznačovala toliko svojí závažností, nicméně ohrožovala veřejný pořádek a bylo nutné za ně ukládat tresty. Druhá skupina byla složena z přešupků. Proto byla úprava přešupků ponechána samostatné úpravě v zákoně o přešupcích, nicméně o nich stále rozhodovaly trestní soudy. Pravomoc trestních soudů měla být dočasná, a to do doby, než dojde k reformě správy. Následně měly o přešupcích rozhodovat správní soudy.⁹⁷ Trestný čin a jeho kategorizace byla v osnově trestního zákona upravena v ustanovení § 14 a zněla takto:

- (1) *Trestný čin, který není prohlášen za přešupek, je přečin nebo zločin.*
- (2) *Trestný čin, na který je stanoven trest žaláře, je zločin; trestný čin, na který je stanoven jiný trest, je přečin.*
- (3) *Trestný čin, na který je stanoven výběrmo žalář a jiný trest, trestá se jako zločin žalářem, byl-li spáchán z nízkého smýšlení. Z nízkého smýšlení je čin spáchán zejména, projevuje – li se jím hrubá zistnost, zahálčivost, zlomyslnost, nestoudnost, surovost anebo je-li vinníkovi prostředkem k tomu, aby spáchal nebo si usnadnil jiný zločin neb aby si zajistil prospěch ze zločinu nebo se uchránil před trestem za zločin.*
- (4) *Přešupkem podle tohoto zákona rozumí se jen přešupek trestný soudem.*

Rozlišení, zda je trestný čin zločinem nebo přečinem vycházelo z uloženého trestu. Žalář byl ukládan za spáchaný zločin, se kterým byl spojen difamující účinek. Za přečin bylo možné uložit trest vězení, peněžitý či jiný trest. Ve zvláštní části tak bylo u některých skutkových podstat trestných činů dáno na výběr ze dvou trestů. Rozlišujícím znakem, který určoval, zda bude soudem uložen žalář či jiný trest, byla nízká a nečestná pohnutka dle ustanovení § 14 odst. 3.⁹⁸ Na základě uloženého trestu se trestný čin následně diferencioval na zločin nebo přečin. Fenyk se domnívá, že kategorizace trestů dle pohnutky pachatele je vyjádřením materiálního korektivu formální skutkové

⁹⁵ *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přešupkového. II. Odůvodnění osnov. Praha: Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926. s. 5.*

⁹⁶ *Tamtěž, s. 8.*

⁹⁷ *Tamtěž, s. 16.*

⁹⁸ *Tamtěž, s. 17.*

podstaty trestního činu v návrhu osnovy.⁹⁹ Výjimkou byly tzv. absolutní zločiny a tzv. absolutní přečiny, kdy povaha činu sama vyjadřovala, zda byl čin spáchán s nízkou či nečestnou pohnutkou.¹⁰⁰

Osnova zákona vycházela z odpovědnosti za zavinění. Vina byla rozlišována ve formě úmyslu, viny vědomé a nedbalosti. Tím došlo k vývoji oproti platné bipartici. Úmysl představoval nejzávažnější způsob viny, který vycházel z povahy pohnutky. Vina vědomá předpokládala pachatelovu představu o výsledku, aniž by výsledek byl účelem činu. Nedbalost, jako poslední forma viny, byla definována zanedbáním náležitě opatrnosti.¹⁰¹

Osnova trestního zákona měla především sloužit jako předloha vládní osnovy. Ministerstvo spravedlnosti se k osnově trestního zákona v předmluvě vyjádřilo následovně: „*Justiční správa chce z osnov a posudků, jež jí dojdou, získati teprve materiál pro vládní osnovy, které by, hoviče vědeckým požadavkům a praktické potřebě, plně hleděly i na zvláštní poměry našeho státu i jeho finanční sílu.*“¹⁰²

Po uveřejnění Přípravné osnovy trestního zákona postupně vycházelo najevo, že zamýšlená reforma bude spojena s nemalými náklady a navýšením pracovní náplně. Stát se však nacházel v prostředí hospodářské krize a ve vší snaze snížit náklady justice bylo rozhodnuto, že reforma trestního práva dle *profesorské osnovy* nepřichází v úvahu.¹⁰³ V souvislosti s nemožností provést rozsáhlejší reformu trestního práva se justiční správa rozhodla osnovy přepracovat, a po více než deseti letech od uveřejnění profesorské osnovy předložila osnovu novou, tzv. „*vládní*“ či „*úřednickou*“.¹⁰⁴ Osnova měla především reagovat na narůstající potřebu unifikace trestního práva.¹⁰⁵

Vládní osnova se vyznačovala moderní terminologií a byla více přizpůsobena pro praxi.¹⁰⁶ Osnova přijala shodné dělení trestných činů, tripartici, jak činil zákon č. 117/1852 ř. z., a to na zločiny, přečiny a přestupky. Přestupky již byly součástí návrhu osnovy a nebyly oproti Přípravné osnově upraveny ve zvláštním oddílu, tj. v zákoně přestupkovém.¹⁰⁷

⁹⁹ FENYK, Jaroslav. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku samostatného Československa). *Trestní právo*. 2006, 11(6), 4-17. ISSN 1211-2860. s. 6-7.

¹⁰⁰ *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. II. Odůvodnění osnov. Praha: Nákladem Ministerstva spravedlnosti, 1926. s. 17.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 18-22.

¹⁰² *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926. s. 5.

¹⁰³ *Osnova zákona, kterým se vydává trestní zákon*. Státní tiskárna. 1937. [online]. [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digi-law/8001>. s. 162.

¹⁰⁴ VLČEK, Eduard. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-0791-5. s. 38; obdobně KEPERT, Josef. Nová osnova trestního zákona. *Všehrd*, 1937, 18(9-10), 386-389, Praha. s. 386.

¹⁰⁵ *Osnova zákona, kterým se vydává trestní zákon*. Státní tiskárna. 1937. [online]. [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digi-law/8001>. s. 162.

¹⁰⁶ FENYK, Jaroslav. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku samostatného Československa). *Trestní právo*. 2006, 11(6), 4-17. ISSN 1211-2860. s. 9.

¹⁰⁷ KEPERT, Josef. Nová osnova trestního zákona. *Všehrd*, 1937, 18(9-10), 386-389, Praha. s. 387.

Další úpravou oproti Přípravné osnově je upuštění od tripartice zavinění a převzetí pouze dvou forem zavinění, které však osnova nově vnitřně diferencuje. Úmysl může být vyjádřen ve třech formách, kdy první formou je obmysl. Pachatel páchá čin za účelem chtěného výsledku. Další naroveň postavená forma je případ, kdy výsledek není přímým účelem trestného činu, nicméně si ho pachatel představil jako jistý. Poslední formou je úmysl eventuální, kdy si pachatel výsledek představil jako možný a je s ním srozuměn.¹⁰⁸

Rozdělení trestných činů bylo upraveno v ustanovení § 15 takto:

- (1) *Trestný čin, na který zákon stanoví trest smrti nebo trest žaláře, je zločin.*
- (2) *Ostatní soudně trestné činy, které nejsou prohlášeny za přestupky, jsou přečiny.*

Striktní rozlišování zločinů a přečinů výlučně podle trestů, bylo shledáno jako nedostačující, neboť nezohledňovalo individualizaci uloženého trestu pachateli. Z toho důvodu byl převzat institut tzv. korekcionizace (ustanovení § 65 až 67 osnovy), která umožňovala odsoudit pachatele trestného činu za přečin, přestože zákon čin definuje jako zločin a trestá jej žalářem a naopak. Změna kvalifikace činu se však týkala výlučně zločinu a přečinu, přestupek nezahrnovala.¹⁰⁹

Z důvodů událostí, které následovaly, zejména 2. světová válka, nebyla osnova trestního zákona z roku 1937 Národním shromážděním přijata.

2.3. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Po událostech v únoru 1948 se KSČ chopila moci a za hlavní úkol stanovila změnu právního řádu, který by odpovídal pojetí lidově demokratického státu.¹¹⁰ Pramenem trestního práva na českém území byl stále trestní zákon č. 118/1852 ř.z. a na Slovensku trestní zákon z roku 1878. Obecná ustanovení obou zákonů se v mnohém rozcházely a současně stále platily předpisy, které rozlišovaly osoby vojenské a osoby civilní.¹¹¹

Vláda uložila usnesením ze dne 7. a 14. července 1948 ministerstvu spravedlnosti, aby vypracovalo osnovy trestního zákona i trestního řádu, a to nejpozději do 1. září 1950. V rámci uvedeného období, tzv. právnícké dvouletky byly vypracovány oba zadané kodexy. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon a zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním, nabyly účinnosti dne 1. srpna 1950.¹¹²

¹⁰⁸ *Osnova zákona, kterým se vydává trestní zákon.* Státní tiskárna. 1937. [online]. [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digi-law/8001>. s. 186-187.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 180.

¹¹⁰ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989.* Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 87.

¹¹¹ SOLNAR, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva.* Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. s. 51.

¹¹² KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989.* Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 87.

TZ 50 upustil od středoevropské právní kultury, a byl naopak inspirován sovětským právem, který byl postaven na třídním přístupu.¹¹³ Třídní přístup byl vyjádřen v úvodním ustanovení § 1 TZ 50, jenž vymezoval účel trestního zákona. Tím měla být ochrana lidově demokratické republiky, její socialistická výstavba, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a výchova k dodržování pravidel socialistického soužití. S účelem zákona souvisel i účel trestu v ustanovení § 17 odst. 1, který měl kromě výchovné role a znemožnění pachatelů v pokračování trestné činnosti, zejména zneškodnit nepřátele pracujícího lidu.¹¹⁴ Zákon upustil od tripartice soudně trestných deliktů, a to ve prospěch jednoho druhu soudně trestného deliktu, tzv. *monopartice*, a to trestného činu.

Legální definice uvedená v ustanovení § 2 TZ 50 zněla takto: „*Trestným činem je jen takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil.*“ Přijetím TZ 50 došlo k odklonu od formálního pojetí trestného činu k pojetí materiálnímu. Přestože někteří autoři dovozují právě pojetí materiální,¹¹⁵ považují za přesnější označení pojetí formálně-materiální.¹¹⁶ Jednání stále muselo naplňovat nejen formální znaky uvedené ve zvláštní části, ale současně musel být nebezpečný pro společnost.¹¹⁷

Kritéria nebezpečnosti jednání nebyla v zákoně nikterak upravena, měla být dovozována s ohledem na ustanovení § 19 TZ 50 o výměře trestu. Mělo být přihlíženo též k míře zavinění, osobě pachatele, k možnosti jeho nápravy a k okolnostem přitěžujícím i polehčujícím.¹¹⁸

V roce 1956 byl TZ 50 rozsáhle novelizován. Novela se týkala např. prohloubení zásady individualizace trestu, zrušení doživotního trestu odnětí svobody a ke zpřesnění některých skutkových podstat trestných činů.¹¹⁹

2.4. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Přijetí nové ústavy dne 11. července 1960 vyvolalo ze strany KSČ potřebu reflektovat ideologická východiska v nejdůležitějších právních předpisech, a to ve formě rekodifikace právních odvětví.¹²⁰ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon byl Národním shromážděním přijat dne 29. listopadu 1961 a nabyl účinnosti dne 1. ledna 1962. Současně s ním byl přijat zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který je ve znění pozdějších novel platný dodnes.

¹¹³ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 111.

¹¹⁴ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 51.

¹¹⁵ NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ Adolf, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, ŠÁMAL, Pavel, TOMÁŠEK, Michal, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 108.

¹¹⁶ Shodně SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 52.

¹¹⁷ *Trestní zákon komentář k zákonu ze dne 12. července 1950*, č. 86 Sb. Orbis. Praha. 1953. s. 26.

¹¹⁸ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 52.

¹¹⁹ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 53.

¹²⁰ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9. s. 252.

Ústava z roku 1960 zakotvila v čl. 98 místní lidové soudy. Ty byly následně upraveny v zákoně č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech. Lidové soudy rozhodovaly o tzv. proviněních. Jednalo se o protispolečenské jednání, které se svými znaky podobalo trestným činům, nicméně nedosahovalo stupně nebezpečnosti trestného činu.¹²¹ Lidové soudy také rozhodovaly o trestných činech, které jim předal soud nebo prokurátor.¹²²

TZ 61 vycházel z jednotného pojmu trestného činu, jenž nebyl dále diferencován. V souvislosti se zavedením lidových soudů bylo možné slovy Jelínka hovořit o „*bipartici soudně trestných deliktů (trestné činy a tzv. provinění)*“.¹²³

Nejvýznamější změny oproti TZ 50 lze nalézt v obecných podmínkách trestní odpovědnosti, systému trestů a zvláštní části trestního zákona, zejména u trestných činů proti republice a trestných činů hospodářských. TZ 61 převzal formálně-materiální pojetí trestného činu za současného zpřesnění kritérií nebezpečnosti činu.¹²⁴

Zákonná definice trestného činu v ustanovení § 3 TZ 61 zněla takto:

- (1) *Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.*
- (2) *Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu.*
- (3) *K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*
- (4) *Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.*

Dle odst. 1 lze dovodit, že definice trestného činu se skládá ze dvou pojmových znaků, a to z materiální stránky trestného činu (*nebezpečnost činu*) a formální stránky trestného činu (*znaky uvedené v zákoně*). Trestnost činu nastala v případě naplnění obou znaků, tj. materiální a formální stránky trestného činu. Trestní odpovědnost nenastala v případě, že jedna stránka chyběla.¹²⁵

Pro konstatování, že byl spáchán trestný čin, musel stupeň nebezpečnosti činu dosáhnout úrovně vyšší než nepatrné. Stupeň nebezpečnosti činu musel být např. u některých vojenských

¹²¹ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 53; JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 148.

¹²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 148.

¹²³ Tamtéž. s. 148.

¹²⁴ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část I. s. 54.

¹²⁵ FRYŠTÁK, Marek. Polícejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, 9(11), 341-346. ISSN 1213-5313. s. 342.

trestných činů dle § 294 TZ 61¹²⁶ a shodně u mladistvých pachatelů vyšší než malý dle § 75 TZ 61,¹²⁷ jinak se nejednalo o trestný čin.¹²⁸

Definici nebezpečnosti činu pro společnost bychom v TZ 61 hledali marně. V ustanovení § 3 odst. 4 pouze nalezneme demonstrativní výčet kritérií, které spoluurčovaly stupeň nebezpečnosti činu pro společnost.¹²⁹ Polehčující a přitěžující okolnosti uvedené v ustanovení § 33 a 34 TZ 61 měly shodně vliv na určení nebezpečnosti činu.¹³⁰ Jescheck nebezpečnost činu pro společnost označuje za politický a ideologický pojem.¹³¹ Je nutné doplnit, že stupeň společenské nebezpečnosti byl hodnocen i mimo znaky skutkové podstaty trestného činu, tj. podle všech okolností případů.¹³²

Absence obecné legální definice nebezpečnosti činu pro společnost umožňovala porušovat jednu z hlavních zásad trestního práva, tj. *nullum crimen sine lege*. Jestliže došlo k naplnění formálních znaků stanovených zákonem, pro trestnost činu, jak bylo uvedeno výše, bylo nutné naplnit i stránku materiální, kterou musel orgán činný v trestním řízení posoudit. Nebezpečnost činu byla hodnocena za pomoci kritérií uvedených v ustanovení § 3 odst. 4 TZ 61. Orgán činný v trestním řízení byl tím, kdo rozhodoval, zda je určité jednání trestným činem či nikoliv.¹³³ Při rozhodování zda došlo k naplnění formálních znaků i materiálního znaku dovodila soudní praxe, že je nutné učinit závěr nejprve „o tom, zda zjištěné skutkové okolnosti naplňují formální znaky trestného činu, a poté se vypořádá s tím, zda skutek vykazuje takový stupeň nebezpečnosti pro společnost, který je materiální podmínkou trestnosti.“¹³⁴

V souvislosti s TZ 61 lze dodat, že došlo k tzv. hypertrofii trestní represe. Trestní právo sloužilo především k potlačování opozice a neposlušnosti občanů, kteří se snažili využívat svá lidská práva a svobody (např. právo sdružování a shromažďování), a to zejména skrze trestné činy proti republice.¹³⁵

¹²⁶ Ustanovení § 294 TrZ 61 bylo opětovně novelizováno, původně obsahovalo výčet jednotlivých trestných činů. Ustanovení bylo naposledy změněno novelou z roku 1994, která nahradila díleč výčet trestných činů a to za 12. hlavu TZ 61. U těchto trestných činů, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšovala 3 roky a současně společenská nebezpečnost byla pouze malá, nebyla splněna materiální podmínka.

¹²⁷ Stupeň nebezpečnosti vyšší, než malý byl následně převzat i do úpravy ZSVM.

¹²⁸ FRYŠTÁK, Marek. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, 9(11), 341-346. ISSN 1213-5313. s. 342.

¹²⁹ Tamtéž, s. 342.

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel, František PÚRY a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. Díl I, (§ 1 až § 90). 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Beck, 2004. ISBN 80-7179-896-7. s. 31-32; shodně FRYŠTÁK, Marek. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, 9(11), 341-346. ISSN 1213-5313. s. 342.

¹³¹ JESCHECK, Hans-Heinrich. K reformě obecné části Československého trestního práva z hlediska právně srovnávacího. *Právník*, 1992, 131(1), 16-30. ISSN 0231-6625. s. 18.

¹³² KRATOCHVÍL Vladimír. Právní pojem a struktura trestného činu v českém a rakouském trestním právu. *Trestní právo*. 1997, 2(12), 2-8. ISSN 1211-2860. s. 3.

¹³³ FRYŠTÁK, Marek. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, 9(11), 341-346. ISSN 1213-5313. s. 342.

¹³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 7. 1997 sp. zn. 2 Tzn 56/97

¹³⁵ NOVOTNÝ, Oto. K problematice teoretických východisek budoucí kodifikace trestního práva hmotného. *Justičná revue*. 1991, 43(1). ISSN 1335-6461. s. 16.

3. Rekodifikace trestního práva hmotného

Po roce 1989 v souvislosti s ekonomickými, společenskými a politickými změnami bylo nutné přijmout odpovídající právní úpravu mj. i v oblasti trestního práva, která by reagovala na nové změny v demokratickém uspořádání země, změnám na poli kriminality, zejména novými formami, které musely být reflektovány v nové úpravě.¹³⁶ S tím souvisel trend zostřování trestní represe napříč Evropou na konci 80. a počátcích 90 let. Jako důvody lze uvést bezpečnostní rizika související s migrací obyvatelstva, komplikovanost společenského života, závažné formy mezinárodní kriminality jako např. organizovaný zločin a terorismus. Kromě zavedení nových skutkových podstat a zvýšení maximální hranice trestu odnětí svobody, došlo i ke kriminalizaci ranějších fází jednání, tj. jednání, které předchází pokusu trestného činu.¹³⁷

Při tvorbě nové trestněprávní úpravy lze vysledovat dvě souběžné linie. První linie souvisela s nutností rychle reagovat na měnící se společenskou situaci a kriminalitu a tomu přizpůsobit platný trestní zákon cestou rychlé novelizace. Jako tzv. první vlašťovku směřující k demokratickému zřízení lze uvést první novelu TZ 61 po listopadové revoluci ze dne 13. prosince 1989, která tzv. odemkla Československo, když byly vypuštěny trestné činy o opuštění a vniknutí na území republiky.¹³⁸ Souběžně s ní vedla druhá linie, rekodifikační, která nakonec vedla k přijetí nového trestního kodexu.¹³⁹

Před přijetím nového trestního kodexu byly přijímány zdařilejší i méně zdařilé novely TZ 61, které však nedosáhly takové kvality, aby reflektovaly změny, ke kterým ve společnosti po roce 1989 došlo, neboť byly přijímány bez většího koncepčního zadání.¹⁴⁰ Tím docházelo k situacím, kdy se některé skutkové podstaty překrývaly nebo naopak došlo ke zúžení rozsahu trestnosti¹⁴¹ a TZ 61 již nadále nemohl poskytovat dostatečnou ochranu společnosti před kriminalitou.¹⁴² Z výše uvedených důvodů postupně započaly práce na nové kodifikaci trestního práva hmotného. Jednalo se však o postup, který byl časově velmi náročný. Proces přípravy trestního kodexu lze shrnout poznámkou Vantucha, že je „*obtížně připravitelná v horizontu kratším než 10 let*“, což se nakonec potvrdilo.¹⁴³

¹³⁶ Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. s. 181.

¹³⁷ MUSIL, Jan, Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe? *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, 53(2), 25-38. ISSN 0323-0619. s. 27-28.

¹³⁸ JESCHECK, Hans-Heinrich. K reformě obecné části Československého trestního práva z hlediska právně srovnávacího. *Právník*, 1992, 131(1), 16-30. ISSN 0231-6625. s. 16-17.

¹³⁹ NOVOTNÝ, Oto. K problematice teoretických východisek budoucí kodifikace trestního práva hmotného. *Justičná revue*. 1991, roč. 43, č. 1, s. 15.

¹⁴⁰ FRYŠTÁK, Marek. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, 9(11), 341-346. ISSN 1213-5313. s. 341

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 22-36. ISSN 1210-6348. s. 24.

¹⁴² ŠKVAIN, Petr. Nad probíhající kodifikací trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(10), 304-307. ISSN 1213-5313. s. 304.

¹⁴³ VANTUCH, P. Ke koncepci rekodifikace trestního práva hmotného v ČR. *Trestní právo*. 1996, 1(10). 2-11. ISSN 1211-2860. s. 4.

3.1. Věcný záměr trestního zákona z roku 2001

Při přípravě návrhu věcného záměru trestního zákona byly některé instituty řešeny formou alternativ (pojetí trestného činu, pojem hrubá nedbalost, zavedení trestní odpovědnosti právnických osob), ke kterým se následně měla vyjádřit vláda, resp. Legislativní rada vlády.¹⁴⁴ Pro účely této práce lze za ztěžejní považovat návrh pojetí trestného činu. Věcný záměr trestního zákona nabídl dvě alternativy.

První alternativa vycházela z čistě formálního pojetí trestného činu. Přílišná tvrdost formálního pojetí trestného činu měla být korigována rozšířením zásady oportunity v úpravě trestního práva procesního a dále přesnou formulací skutkových podstat ve zvláštní části trestního zákona.¹⁴⁵

Druhá alternativa vycházela z formálního pojetí trestného činu s materiálním korektivem.¹⁴⁶ V této alternativě měla být tvrdost formálního pojetí korigována materiálním korektivem ve formě společenské škodlivosti, a to výhradně u přečinů. Pro případ, že by došlo k přijetí druhé alternativy, byly připraveny odstavce (3) a (4) k ustanovení o trestném činu, které zněly takto:

„(3) Čin (skutek), který zákon označuje jako přečin, není trestným činem, jestliže

- a) jeho společenská škodlivost je nepatrná vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl konkrétním činem dotčen, ke způsobu provedení činu a jeho následku, osobě pachatele, míře jeho zavinění a k jeho pohnutce,*
- b) čin způsobil jen bezvýznamné následky, pachatel dobrovolně zamezil nebo odstranil škodlivý následek činu, o takové zamezení či odstranění se pokusil nebo škodlivý následek jinak narovnal a*
- c) potrestání není nezbytné k tomu, aby odradilo pachatele od páchání trestných činů nebo aby odvrátilo od páchání trestných činů ostatní.*

(4) K okolnostem podmiňující použití vyšší trestní sazby se při posuzování trestného činu nepřihlédne jen tehdy, jestliže při jejím naplnění míra společenské škodlivosti vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, k osobě pachatele, způsobu provedení činu a jeho následku, míře zavinění a pohnutce nedosahuje stupně odpovídajícího dolní hranici zvýšené trestní sazby.“¹⁴⁷

Legislativní rada vlády dne 22. března 2001 projednala návrh věcného záměru trestního zákona a z nabízených alternativ pojetí trestného činu vybrala čistě formální pojetí trestného činu,

¹⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. Osnova trestního zákoníku 2004-2006. V Praze: C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 12.

¹⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. Osnova trestního zákoníku 2004-2006. V Praze: C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 12.

¹⁴⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. „Zrcadlo prvních třiceti šesti...“ (paragrafů obecné části nového trestního zákona České republiky - 2002). *Trestněprávní revue*. 2003, 2(1), 1-5. ISSN 1213-5313. s. 3.

¹⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. Osnova trestního zákoníku 2004-2006. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 13

neboť je užíváno v trestním zákonodárství vyspělých demokratických států, a s připomínkou důsledného a přesného vymezení jednotlivých skutkových podstat trestných činů.¹⁴⁸

Vláda dne 9. dubna 2001 usnesením č. 319 schválila věcný záměr trestního zákona a uložila ministrowi spravedlnosti, aby byl vládě předložen návrh trestního zákona nejpozději do 31. prosince 2002.¹⁴⁹ Datum předložení návrhu trestního zákona bylo opakovaně měněno a návrh zákona byl vládě předložen v září 2003.

3.2. Vládní návrh trestního zákoníku z roku 2004

Vláda schválila návrh trestního zákoníku dne 9. června 2004¹⁵⁰ a předložila jej Poslanecké sněmovně dne 21. července 2004 jako tisk 744/0.¹⁵¹ V souladu se schváleným věcným záměrem trestního zákona z roku 2001 nalezneme v návrhu trestního zákoníku deklarovaný odklon od formálně-materiálního pojetí trestného činu směrem k pojetí formálnímu. Případná tvrdost formálního pojetí pro méně závažné činy má být řešena formou procesní depenalizace, která byla v demokratických státech preferována.¹⁵² Kratochvíl považoval formální pojetí, tak jak bylo ve vládním návrhu navrženo, jako problematické, neboť otázka, zda byl nebo nebyl spáchán trestný čin, má být řešeno v rovině trestního práva hmotného a nikoli v rovině trestního práva procesního.¹⁵³ Vládní návrh dále upustil od jednotného soudně trestného deliktu a vydal se cestou bipartice, kdy trestné činy v ustanovení § 14 rozdělil na přečiny a zločiny.¹⁵⁴ Dále je v návrhu vidět dříve zmíněné zstřžení trestní represe, kdy maximální hranice trestu odnětí svobody byla zvýšena na 20 let.¹⁵⁵

Návrh zákona byl po prvním čtení na 36. schůzi Poslanecké sněmovny přikázán Ústavně právnímu výboru k projednání. Ústavně právní výbor věnoval pozornost kromě jiného především pojetí trestného činu. Druhé čtení návrhu zákona proběhlo dne 15. června 2005, po kterém byl návrh zákona vrácen Ústavně právnímu výboru.¹⁵⁶ Mezi nejdůležitější úpravy návrhu zákona Ústavně právním výborem z pohledu této diplomové práce bylo doplnění výkladového ustanovení § 396 (*K pojmu trestného činu*) o druhý odstavec, který zní: „*Znaky trestného činu je třeba vykládat*

¹⁴⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2006. IBSN 80-7179-527-5. s. 21; obdobně KRATOCHVÍL, Vladimír. „Zrcadlo prvních třiceti šesti...“ (paragrafů obecné části nového trestního zákona České republiky - 2002). *Trestněprávní revue*. 2003, 2(1), 1-5. ISSN 1213-5313. s. 3.

¹⁴⁹ Usnesení vlády České republiky č. 319 ze dne 9. 4. 2001.[online]. [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: https://kormoran.odok.cz/usneseni/usneseni_web-test.nsf/0/E136094C2851F13CC12571B6006C985A

¹⁵⁰ Usnesení vlády České republiky č. 593 ze dne 9.6.2004.[online]. [cit. 2023-06-20] Dostupné z: https://kormoran.odok.cz/usneseni/usneseni_web-test.nsf/0/A7A9F0A5FAAA447AC12571B6007069FC

¹⁵¹ Vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 744.[online]. [cit. 2023-06-20]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&T=744>

¹⁵² Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 744.[online]. s. 202.

¹⁵³ KRATOCHVÍL, Vladimír. Pojetí trestného činu v osnovách trestního zákoníku ČR na přelomu tisíciletí a dnes. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 114-127. IBSN 978-80-7357-365-2. s. 118.

¹⁵⁴ ŠKVAJN, Petr. Nad probíhající kodifikací trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(10), 304-307. ISSN 1213-5313. s. 305.

¹⁵⁵ ŠKVAJN, Petr. Nad probíhající kodifikací trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(10), 304-307. ISSN 1213-5313. s. 306.

¹⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2006. IBSN 80-7179-527-5. s. VI.

tak, aby v souladu s účelem trestního zákona byl za trestný čin považován jen čin společensky škodlivý“.¹⁵⁷ Doplnění výkladového ustanovení bylo realizováno z důvodu pochybností, zda formální pojetí trestného činu nepovede k „přetížení orgánů činných v trestním řízení bagatelními věcmi“. Dle Šámala doplněním výkladového ustanovení nedošlo k návratu k formálně-materiálnímu pojetí trestného činu, neboť ustanovení stojí mimo definici trestného činu a má sloužit výhradně jako interpretační pravidlo, které odliší činy, které zdánlivě naplňují znaky skutkové podstaty.¹⁵⁸ Kratochvíl naopak v doplněném ustanovení § 396 odst. 2 shledává přechod k formálně-materiálnímu pojetí trestného činu *de lege lata* z hlediska viny.¹⁵⁹ Navíc dle jeho názoru mělo být součástí ustanovení § 13, jenž pojednává o trestném činu a nikoliv v systematicke trestního zákoníku ve společných, přechodných a závěrečných ustanoveních.¹⁶⁰

Návrh zákona ve druhém čtení prošel obecnou a následně podrobnou rozpravou, během které byly předneseny pozměnovací návrhy. Návrh zákona byl ve třetím čtení dne 30. listopadu 2005 Poslaneckou sněmovnou schválen a dne 10. ledna 2006 postoupen Senátu. Ústavně právní výbor a výbor pro záležitosti Evropské unie doporučil vrátit návrh zákona Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy. Senát návrh zákona dne 8. února 2006 usnesením č. 339 zamítl. O vráceném návrhu zákona hlasovala Poslanecká sněmovna dne 21. března 2006 a Senát pouhými dvaceti hlasy, ze sto čtyřiceti sedmi přítomných, nepřehlasovala.

3.3. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Po předchozím nezdaru s přijetím trestního zákoníku došlo k předložení nového vládního návrhu trestního zákoníku Poslanecké sněmovně jako tisk 410/0 dne 25. února 2008. Tento druhý pokus o rekonstrukci trestního práva hmotného byl schválen dne 8. ledna 2009 Parlamentem České republiky, dne 27. ledna 2009 podepsán prezidentem republiky a dne 9. února 2009 vyhlášen ve Sbírce zákonů pod číslem 40/2009 Sb. s účinností ke dni 1. ledna 2010.

Přijetím nového trestního zákoníku došlo k završení dekády, která se nesla ve znamení intenzivní snahy o změnu dosavadní úpravy trestního práva hmotného.¹⁶¹

¹⁵⁷ Usnesení ústavně právního výboru ze dne 30.5.2005.[online]. [cit. 2023-06-20]. Dostupné z <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=13054&pdf=1> s. 9; shodně ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2006. IBSN 80-7179-527-5. s. 37.

¹⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2006. IBSN 80-7179-527-5. s. 37.

¹⁵⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. Poznámky k legální definici trestného činu v osnově trestního zákoníku 2006 (české, mezinárodněprávní a evropsko-právní přístupy). *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, 53(2), 43-55. ISSN 0323-0619. s. 46-48.

¹⁶⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. K pojetí trestného činu v návrhu trestního zákoníku České republiky 2006. *Trestněprávní revue*, 2006, 5(5), 129-133. ISSN 1213-5313. s. 131.

¹⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 22-36. ISSN 1210-6348. s. 22.

V důvodové zprávě k tr. zák. lze nalézt několik cílů, které si nová kodifikace vytyčila:¹⁶²

- a) zajištění ochrany občanských práv, základních lidských práv a svobod garantovaných Ústavou a Listinou;
- b) humanitní trestní politika státu;
- c) diferenciaci a individualizaci trestní odpovědnosti fyzických osob;
- d) důraz na užívání alternativních trestů a užívání trestu odnětí svobody *ultima ratio*;
- e) dosažení úrovně trestního práva srovnatelné s evropským standardem.

Trestní zákoník je hlavním pramenem trestního práva hmotného. Oproti předchozím trestním zákonům, pojem „zákoník“ vyjadřuje, že se jedná o zákon, který má snahu být všeobsahující, a to na rozdíl od dříve platných trestních zákonů, jak bylo uvedeno výše, které byly často doplňovány vedlejšími trestními zákony a které obsahovaly tresty za případné porušení právní normy.¹⁶³ Trestní zákoník je rozdělen na dvě části, a to obecnou a zvláštní. Obě části však tvoří jeden celek, kdy ustanovení jednotlivých částí je nutné dle určitých pravidel užívat společně tj. ustanovení obecné části s ustanoveními části zvláštní a obráceně.¹⁶⁴

Obecná část upravuje základní instituty trestního práva, a to především trestní odpovědnost, místní a časovou působnost, ukládání trestů a ochranných opatření, které se uplatní v souvislosti se zvláštní částí, resp. se skutkovými podstatami.¹⁶⁵

Zvláštní část obsahuje jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, které jsou rozčleněny do 13 hlav dle druhového objektu. Pořadí jednotlivých hlav je definováno významem, který mu je zákonodárcem přikládán. Z toho důvodu došlo ke změně pořadí oproti úpravě v TZ 61, kde v popředí stála ochrana Československé republiky. Nyní se v popředí tr. zák. nachází ochrana člověka, a to především ochrana života a zdraví.¹⁶⁶

I přes deklarovaný cíl, že trestní právo má být užíváno v krajních případech, tzv. *ultima ratio*,¹⁶⁷ došlo oproti původní úpravě v TZ 61 k zosílení trestní represe,¹⁶⁸ která se v tr. zák. projevila jak ve zvláštní části, tak i v části obecné. Jde zejména o kriminalizaci rannějších vývojových

¹⁶² Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. op. cit. s.185-186

¹⁶³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 55.

¹⁶⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 107-108.

¹⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 59; shodně JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 55.

¹⁶⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 55, shodně Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. s. 242.

¹⁶⁷ Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. s. 181.

¹⁶⁸ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 21.

fází trestného činu (příprava k trestnému činu a pokus trestného činu), které se zákonodárce rozhodl postihovat stejnou trestní sazbou jako dokonáný trestný čin. Současně ve zvláštní části tr. zák. nalézáme tzv. předčasně dokonané trestné činy (např. § 259 – vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy, § 349 - nedovolená výroba a držení pečetidla státní pečeti a úředního razítka).¹⁶⁹

¹⁶⁹ MUSIL, Jan. Trend českého zákonodárce směřující k tzv. předsunutí trestní odpovědnosti. In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. 38-47. ISBN 978-80-7502-354-4. s. 39-41.

4. Trestný čin – znaky a kategorizace v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

4.1. Trestný čin

Základem trestní odpovědnosti je dle českého trestního práva trestný čin.¹⁷⁰ Tr. zák. vychází z formálního pojmu (definice) trestného činu.¹⁷¹ Zákonnou definici trestného činu nalezneme v ustanovení § 13 odst. 1 tr. zák., která zní: „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ Z výše uvedené definice vyplývá jaké podmínky musí být kumulativně splněny, aby se jednalo o trestný čin. Musí se jednat o protiprávní čin a současně musí naplňovat znaky uvedené v zákoně. Pojem zákon je nutné vykládat v souvislosti s ustanovením § 110 tr. zák.¹⁷² a je tím myšlen tr. zák., ZSVM, ZoTOPO a případně jakýkoliv další trestní zákon, který by mohl být v budoucnu přijat.¹⁷³

Přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, došlo k rozšíření trestní odpovědnosti o právnické osoby. ZoTOPO upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob a je vůči tr. zák. ve vztahu speciality.¹⁷⁴ V ustanovení § 9 odst. 1 ZoTOPO vymezuje pachatele takto: „*Pachatelem trestného činu je právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně*“. Trestní odpovědnost právnických osob je pro kontinentální právní kulturu tzv. „*novinkou*“.¹⁷⁵ V rámci této práce budu vycházet jen z trestní odpovědnosti fyzické osoby.

4.2. Znaky trestného činu

Znaky uvedené v tr. zák. nazýváme formálními znaky. Dělení formálních znaků není teorií trestního práva vždy přijímáno jednotně. Jedná se především o otázku, kam spadá znak protiprávnosti.¹⁷⁶ Formální znaky trestného činu (provinění) dělíme takto:

- a) Protiprávnost;
- b) Obecné znaky (*věk, přičetnost, u mladistvého rozumová a mravní vyspělost*);
- c) Typové znaky, tj. skutková podstata trestného činu (*objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka*).

¹⁷⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 133; shodně ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 100.

¹⁷¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 100.

¹⁷² Tamtéž, s. 101.

¹⁷³ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 36-42. ISSN 1210-6348. s. 36

¹⁷⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 386.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 381.

¹⁷⁶ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část II. s. 69; shodně PROVAZNÍK, Jan. § 13 [Trestný čin]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022.[online]. op.cit.

4.2.1. Protiprávnost

Prvním formálním znakem trestného činu je protiprávnost činu. Protiprávností činu, tzv. protinoremností,¹⁷⁷ je nutné rozumět rozpor s právem v rozsahu celého právního řádu, nikoli pouze v rozsahu trestního práva, neboť trestným činem může být jen čin nedovolený a právním řádem zakázaný.¹⁷⁸ Současně tedy platí, že není-li čin protiprávní podle jiného právního předpisu, neměl by být protiprávní ani dle tr. zák.,¹⁷⁹ neboť platí zásada vnitřní bezrozpornosti právního řádu jako celku.¹⁸⁰ Nedovolenost či zákaz je většinou vyjádřen v jiném právním předpisu či normě, např. v Listině, zákoně o silničním provozu a dalších předpisech.¹⁸¹ Některé činy v jiném předpisu nena- lezneme a jejich protiprávnost pramení z jejich uvedení v tr. zák.¹⁸²

Protiprávnost lze dělit na *formální protiprávnost* (rozpor s právním řádem) a *materiální protiprávnost*. Z formální protiprávnosti však nelze seznat důvod trestnosti. Ten je obsažen v protiprávnosti materiální, která vyjadřuje společenskou škodlivost jednání, čímž odlišuje trestné činy od protiprávních činů.¹⁸³ Na protiprávnost v tr. zák. nelze nahlížet odděleně, neboť se skládá jak z materiální, tak i formální stránky.¹⁸⁴ K tomu Olšar uvádí: „*Vedlo by naopak k příliš strohému formalismu, kdyby byla zdůrazňována jen formální stránka protiprávnosti a nebylo přihlíženo k její materiální stránce.*“¹⁸⁵

Odborná veřejnost vede diskusi o tom, zda protiprávnost spadá do skutkové podstaty trestného činu či zda se jedná o samostatnou kategorii, jakožto formální znak trestného činu.¹⁸⁶ Přestože je protiprávnost u některých trestných činů dostatečně typizována s odkazem na určitý právní předpis (u trestného činu pomoci těhotné ženě k umělému přerušování těhotenství dle ustanovení § 161 tr. zák. s odkazem na zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství) a stává se tak součástí skutkové podstaty trestného činu,¹⁸⁷ nelze dle mého názoru považovat protiprávnost za obligatorní znak skutkové podstaty, jak Šámal uvádí,¹⁸⁸ neboť protiprávnost je především znak

¹⁷⁷ SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 82.

¹⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 134; shodně KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 186; shodně ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 101.

¹⁷⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 134.

¹⁸⁰ K bezrozpornosti právního řádu Nález Ústavního soudu ze dne 19. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 962/14.

¹⁸¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 112.

¹⁸² Tamtéž, s. 112.

¹⁸³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 134.

¹⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 22-36. ISSN 1210-6348. s. 32.

¹⁸⁵ OLŠAR, Erich. *Studie o protiprávnosti (se zvláštním zřetelem k právu trestnímu)*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1940. s. 42.

¹⁸⁶ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar ČISAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9. Část II. s. 69.

¹⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 112-113.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 113.

společný všem trestným činům a současně neodlišuje jednotlivé typy trestných činů od sebe navzájem, tak jako to činí právě skutková podstata.¹⁸⁹

Ať už se odborná veřejnost u pojmu protiprávnosti přikloní k variantě formálního znaku trestného činu nebo ji bude považovat za znak skutkové podstaty, jedná se vždy o obligatorní znak trestného činu.¹⁹⁰ Aneb jak uvádí Provazník „*Z praktického hlediska je struktura formálních znaků skutkové podstaty irelevantní, neboť ať už jsou tyto znaky „poskládány“ jakkoli, vždycky musí být všechny z nich naplněny.*“¹⁹¹

4.2.2. Obecné znaky

Trestný čin může spáchat osoba, která je trestně odpovědná, tzn. dovršila věku patnácti let a v době spáchání trestného činu je příčetná. Jedná se o obecné znaky, které musí být splněny u každého pachatele a u každého trestného činu. V případě, že se jedná o mladistvého, přibývá podmínka rozumové a mravní vyspělosti mladistvého.¹⁹²

Věk je v tr. zák. upraven v ustanovení § 25, jenž definuje věkovou hranici trestní odpovědnosti takto: „*Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.*“ Jedná se o věk kalendářní, tzv. matrikový.¹⁹³ Den patnáctých narozenin pachatele, se ve smyslu ustanovení § 139 tr. zák., nezapočítává.

Stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti bylo a je opakovaně diskutovaným tématem. Nicméně se jedná spíše o téma politické než právní.¹⁹⁴ Dle důvodové zprávy k tr. zák. byla převzata úprava hranice trestní odpovědnost dle TZ 61. Je však nutné uvést, že před schválením návrhu tr. zák. Poslaneckou sněmovnou, byl podán pozměňovací návrh poslancem Chytkou, který navrhl snížení věkové hranice na 14 let¹⁹⁵ a v této formě byl následně schválen a vyhlášen ve Sbírce zákonů. Necelých čtrnáct dní po vyhlášení tr. zák. ve Sbírce zákonů byl předložen návrh zákona skupinou poslanců novelizující tr. zák.,¹⁹⁶ který by hranici trestní odpovědnosti opět vrátil na původně navrhovanou výši 15 let. Důvodová zpráva k novele argumentuje porušením Úmluvy o právech dítěte, kdy zájem dítěte má být předním hlediskem při jakékoli činnosti, která se týká

¹⁸⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 166.

¹⁹⁰ NOVOTNÝ, Oto, Tomáš GRÍVNA, Pavel ŠÁMAL a Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 112

¹⁹¹ PROVAZNÍK, Jan. § 13 [Trestný čin]. op. cit.

¹⁹² ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 102.

¹⁹³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právní učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 191.

¹⁹⁴ VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2004, 3(7), 197-203. ISSN 1213-5313. s. 197.

¹⁹⁵ KUČERA, Pavel. Několik úvah nad novým trestním zákoníkem, aneb co dokáže jeden pozměňovací návrh. *Trestní právo*. 2009, 14(3), 3-11. ISSN 1211-2860. s. 4.

¹⁹⁶ Novela trestního zákona, sněmovní tisk 748.

dítěte a snížení věkové hranice porušuje Úmluvu o právech dítěte.¹⁹⁷ Novela byla schválena a věková hranice trestní odpovědnosti byla navrácena na výši jakou známe dnes.

Příčetnost v tr. zák. vymezena není, ale jsou zde definovány znaky nepřičetnosti, které vylučují trestní odpovědnost pachatele. Nepřičetností je zejména myšlen stav, kdy osoba z důvodu duševní poruchy v době spáchání činu nemůže rozpoznat protiprávnost činu nebo ovládat své jednání.¹⁹⁸ Z toho vyplývá, že přičetným pachatelem je osoba, která má současně schopnost rozpoznávací (vnímání protiprávnosti jednání, tzv. rozumová schopnost) i schopnost ovládací (ovládání svého jednání, tzv. schopnost určovací). Duševní poruchou je myšlen stav, který vybočuje ze stavu duševního zdraví a rovnováhy. Její zákonnou definici nalezneme v ustanovení § 123 tr. zák.¹⁹⁹

Rozumová a mravní vyspělost u mladistvého, tj. osoby, která dovršila patnáctý roku věku a nepřekročila osmnáctý rok věku, je upravena v ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM, se kterou souvisí tzv. *relativní trestní odpovědnost*. Trestní odpovědnost mladistvého nenastává v případě, že v době činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. Úprava vychází ze skutečnosti, že vývoj člověka je po biologické a psychické stránce postupný, je ovlivněn mnoha faktory a je u mladistvých rozdílný.²⁰⁰

Nejvyšší soud se k rozumové a mravní vyspělosti vyjádřil takto:²⁰¹ „*Rozumovou a mravní vyspělost mladistvého je třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou těchto složek (nikoliv izolovaně), jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých, přičemž ze zákonné úpravy nevyplývají odlišné podmínky pro stanovení úrovně rozumové vyspělosti a mravní vyspělosti; v obou případech platí, že pouze v odůvodněných pochybnostech podložených konkrétními zjištěními je na místě, aby tato otázka byla řešena na podkladě posudku znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, popřípadě psychologie.*“

Z výše uvedeného rozhodnutí vyplývá, že jen v případě odůvodněných pochybností bude nedostatek rozumové a mravní vyspělosti mladistvého zjišťován.²⁰²

4.2.3. Typové znaky (skutková podstata trestného činu)

Ve společnosti dochází k jednání, které ohrožuje společnost a její hodnoty, a zákonodárce má zájem společnost před takovým jednáním chránit. Každé ohrožující jednání má své typické znaky a v případě, že má zákonodárce zájem takové jednání kriminalizovat, musí jednání přesně,

¹⁹⁷ Důvodová zpráva, novela trestního zákona, sněmovní tisk 748. s. 25.

¹⁹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 213.

¹⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 301-302.

²⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9. s. 37-39.

²⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006.

²⁰² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 227.

jasně a určitě popsat. Zákonodárce při výběru jednání, které chce kriminalizovat, musí pamatovat na několik obecných požadavků. Především trestněprávní řešení se má uplatnit jako řešení nejzažší, kdy ostatní právní prostředky nejsou účinné, tj. v souladu s principem *ultima ratio*.²⁰³

Dále se zákonodárce musí vypořádat s popisem znaků takovým způsobem, aby úprava nevedla ke kazuistickým skutkovým podstatám nebo naopak, aby znaky nebyly příliš neurčité,²⁰⁴ jako tomu bylo u některých trestných činů v úpravě TZ 61 (např. § 100 - trestný čin pobuřování).²⁰⁵

Typové znaky trestného činu, jakožto jeden z formálních znaků trestného činu, jsou složeny z **objektu, objektivní stránky, subjektu (pachatele) a subjektivní stránky**. Souhrn typových znaků určitého trestného činu označujeme jako tzv. **skutkovou podstatu trestného činu**.²⁰⁶ Pojem skutkové podstaty trestného činu byl vytvořen trestněprávní naukou, nenalezneme ho tedy v tr. zák., jako formální znak trestného činu vymezený zákonodárcem.²⁰⁷ Skutková podstata trestného činu definuje typovou škodlivost daného druhu trestného činu a současně odlišuje jednotlivé druhy trestných činů od sebe navzájem.²⁰⁸ Objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka jsou obligatorními znaky skutkové podstaty a nacházejí se jak v obecné, tak i ve zvláštní části tr. zák.²⁰⁹ Není-li naplněn některý z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu, není ani naplněna skutková podstata trestného činu a tím pádem nevzniká trestní odpovědnost. Skutkové podstaty lze rozlišovat dle rozličných kritérií, např. dle vyjádření v zákoně (popisné, odkazovací a blanketní) a dle závažnosti trestného činu (základní, kvalifikované, privilegované).²¹⁰

Objektem jsou myšleny společenské vztahy, hodnoty a zájmy, tzv. právní statky, které zákonodárce považuje za natolik důležité, že se je rozhodl chránit, a tím má současně vliv na uspořádání zvláštní části tr. zák., neboť zákonodárce jej uspořádal dle významu objektu.²¹¹ U většiny trestných činů není objekt vyjádřen a je nutné ho dovodit výkladem. Jako výjimku lze uvést trestný čin rozvracení republiky dle ustanovení § 310 tr. zák., kde je individuální objekt přímo vyjádřen a tím je ústavní zřízení, územní celistvost a obranyschopnost České republiky. Objekty lze třídit dle stupně obecnosti, resp. konkrétnosti, a to na obecný (*rodový*) objekt, který sdružuje nejdůležitější

²⁰³ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 105-106.

²⁰⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 167.

²⁰⁵ NOVOTNÝ, Oto. K problematice teoretických východisek budoucí kodifikace trestního práva hmotného. *Justičná revue*. 1991, 43(1).15-27. s. 22.

²⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 106.

²⁰⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 166.

²⁰⁸ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 106.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 106.

²¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 170-173.

²¹¹ Tamtéž, s. 174, shodně PROVAZNÍK, Jan. § 13 [Trestný čin]. op. cit.

vztahy, hodnoty a zájmy, které jsou chráněny tr. zák., druhový (*skupinový*) objekt, který sdružuje jednotlivé trestné činy se shodným či obdobným individuálním objektem do jednotlivých hlav či dílů zvláštní části tr. zák. a individuální objekt, který představuje dílčí zájem, který chce zákonodárce chránit. U trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 tr. zák. je individuálním objektem zájem na ochraně lidského života, u trestného činu krádeže dle ustanovení § 205 tr. zák. se jedná o ochranu vlastnictví.²¹²

Objektivní stránka vyjadřuje, jakým způsobem došlo ke spáchání trestného činu a jaké má následky. Obligatorní znaky objektivní stránky jsou jednání, následek a příčinná souvislosti mezi jednáním a následkem. Jednáním rozumíme projev vůle ve vnějším světě, a to ve formě konání nebo opomenutí.²¹³ Jednání je složeno ze dvou složek, a to složky vnitřní (vůle) a složky vnější (projev vůle).²¹⁴ Následkem rozumíme porušení nebo ohrožení individuálního objektu trestného činu.²¹⁵ Příčinná souvislost neboli tzv. kauzální nexus musí být mezi jednáním a následkem,²¹⁶ aby nastala trestní odpovědnost pachatele.²¹⁷

Subjekt (pachatel) je trestně odpovědná osoba, která bezprostředně spáchala trestný čin. Zákonná definice pachatele je uvedena v ustanovení § 22 tr. zák.: „*Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.*“ Souhlasím s Jelínkem, že definice pachatele není zcela přesná, neboť opomíjí protiprávnost činu a obecné znaky trestného činu.²¹⁸ Fyzická osoba, která je přičetná a dovršila věku patnácti let může spáchat většinu trestných činů. Výjimku tvoří trestné činy, které mohou být spáchány jen určitými pachateli, tj. subjekt konkrétní (osoba s určitou zvláštní vlastností - matka dle ustanovení § 142 tr. zák. nebo dlužník v ustanovení § 223 tr. zák.) a subjekt speciální (osoba se zvláštní způsobilostí nebo postavením - voják v ustanovení § 375 tr. zák.).²¹⁹

Subjektivní stránka, jako poslední obligatorní znak skutkové podstaty trestného činu, vyjadřuje psychický stav pachatele k trestnému činu. Obligatorním znakem subjektivní stránky je zavinění, a to ve formě úmyslu nebo nedbalosti.²²⁰

²¹² ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 108.

²¹³ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 142.

²¹⁴ Tamtéž, s. 142.

²¹⁵ Tamtéž, s. 151.

²¹⁶ Příčinná souvislost musí být dále i mezi jednáním a účinkem, mezi jednáním a těžším následem podmiňujícím užití vyšší trestní sazby a v neposlední řadě i mezi jednáním a škodlivým následkem.

²¹⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 199.

²¹⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 169.

²¹⁹ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRÍVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8. s. 172.

²²⁰ Tamtéž, 203.

V souvislosti s výše uvedenými obligatorními znaky skutkové podstaty trestného činu je nutné dále zmínit i fakultativní znaky u jednotlivých znaků skutkových podstat trestných činů a to např. předmět útoku, místo, čas jednání, pohnutka a cíl. Tyto fakultativní znaky se však vyskytují jen u některých trestných činů. V případě, že je fakultativní znak uveden ve skutkové podstatě trestného činu, stává se z něj znak obligatorní a je nutné ho naplnit.²²¹

4.3. Kategorizace trestných činů

Dělení soudně trestných deliktů se v platné právní úpravě mnohokrát měnilo, od tripartice v rakouském trestním zákoníku z roku 1852 až po jednotný pojem trestného činu, tzv. monopartice v TZ 50. Kategorizace trestných činů v úpravě tr. zák. vychází z bipartice. Dělení trestných činů na zločiny a přečiny vychází z formálního hlediska, s ohledem na formu zavinění a výši trestní sazby a nalezneme jej v ustanovení § 14 odst. 1 tr. zák.²²² Zločiny se dále dělí na zvlášť závažné zločiny. Zvlášť závažné zločiny nespádají do samostatné kategorie, nýbrž tvoří tzv. subkategorii zločinů. Dělení trestných činů se neuplatní u mladistvých, (viz kapitola 1.4. výše), pro trestný čin spáchaný mladistvým je výhradně užíván pojem provinění, a to bez ohledu na závažnost spáchaného činu.²²³ Dělení trestných činů má svůj význam i pro trestní právo procesní. Podmíněné zastavení trestního stíhání či narovnání lze užít jen v řízeních o přečinech při splnění dalších podmínek uvedených v tr. řádu.²²⁴ I do budoucna bude mít pravděpodobně kategorizace trestných činů větší uplatnění, kdy pro diferencované trestné činy bude možné využívat různé typy řízení.²²⁵

Přečiny jsou v tr. zák. vymezeny v ustanovení § 14 odst. 2 pozitivně. „*Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*“ Formulace „do pěti let“ určitým legislativním nedostatkem, neboť horní hranice trestní sazby je zde myšlena pět let včetně. Ke zpřesnění formulace dle Jelínka by bylo vhodnější užít pojem z tr. řádu, kde je užíván výraz „*nepřevyšuje*“.²²⁶

Zločiny jsou vymezeny naopak negativně. „*Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny*“. Z definice vyplývá, že zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby je více než pět let.

²²¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 230.

²²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 148; shodně ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, 8(5), 129-136. ISSN 1213-5313. s. 135.

²²³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 158.

²²⁴ Srovnej § 307 a 309 tr. řád.

²²⁵ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 22-36. ISSN 1210-6348. s. 23; shodně NEZKUSIL, Jiří. Kategorizace trestných činů v návrhu rekodifikace trestního práva hmotného. *Trestní právo*, 2008, 13(7-8), 34-45. ISSN 1211-2860. s. 43

²²⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 149; srovnej ustanovení § 68 odst. 2 tr. řád.

Zvlášť závažné zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. Nejedná se o zvláštní kategorii jako u dělení trestných činů na přečiny a zločiny, ale jedná se o tzv. podkategorii zločinů. Odlišení zvlášť závažného zločinu od zločinu je ve výši horní hranice trestní sazby uvedené v zákoně.²²⁷ S podkategorií zvlášť závažného zločinu jsou spojeny další následky. Pouze u zvlášť závažných zločinů je trestná i příprava, jestliže je tak u trestného činu stanoveno.²²⁸ Výjimečný trest lze uložit pouze za spáchání zvlášť závažného zločinu, a to jen v případě, že to trestní zákon dovoluje.²²⁹

Kategorizace trestných činů v tr. zák. vznáší otázku, zda je toto rozdělení dostatečné. Jde zejména o rozsah přečinu, který je formulován příliš široce, neboť pod tento pojem spadají všechny nedbalostní trestné činy bez ohledu na výši trestní sazby, tj. bez dalšího. Z toho důvodu pod přečin spadá např. trestný čin usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 tr. zák nebo trestný čin ohrožování zdraví závadnými potravinami a jinými předměty z nedbalosti dle ustanovení § 157 tr. zák. U obou trestných činů lze v případě naplnění znaků kvalifikované skutkové podstaty uložit tresty odnětí svobody až na deset let. Z tohoto důvodu si myslím, že dělení trestných činů *de lege lata* je v současné době nedostatečné.

Kategorizace trestných činů *de lege ferenda* nabízí, dle mého názoru, přinejmenším dvě možné alternativy. První alternativou je zúžení rozsahu přečinu, kdy definice přečinu by mohla znít následovně: „*Přečinem jsou všechny úmyslné a nedbalostní trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let.*“ Druhou možnou alternativou je případné navrácení k tripartici. Tripartice by umožnila lépe definovat rozsah jednotlivých trestných činů a současně by bylo nutné tuto úpravu reflektovat v tr. řádu, neboť by jednotlivé typy řízení mohly být diferencovány v souvislosti se závažností trestného činu. K diferenciaci trestního řízení dle kategorizace trestného činu vybízí i Jelínek, který by *de lege ferenda* členil šíři dokazování s tím, že pro zvlášť závažné zločiny by byl rozsah dokazování nejširší, a naopak pro přečiny by byl rozsah dokazování menší.²³⁰

²²⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 149.

²²⁸ Srovnej § 20 odst. 2 tr. zák.

²²⁹ Srovnej § 54 tr. zák.

²³⁰ JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-354-4. s. 19.

5. Pojetí trestného činu v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Přechod k formálnímu pojetí trestného činu je výsledkem předchozího vývoje v trestním právu, který iniciovala nauka trestního práva již na přelomu 80. a 90. let.²³¹ Již v době příprav rekodifikačních prací trestního práva hmotného v druhé polovině 90. let zdůrazňoval Vanduch nutnost řádně vymezit důvody svědčící pro to které pojetí a současně i důvody proti při výběru alternativy pojetí trestného činu. Současně upozorňoval, že v praxi se soudy nemusí se změnou pojetí trestného činu zcela ztotožnit.²³²

Je nutné uvést, že přechod k formálnímu pojetí nebyl ze strany některých odborníků na trestní právo přijat s nadšením.²³³ Mezi důvody, které se stavěly proti přechodu od formálně-materiálního pojetí k pojetí formálnímu, lze uvést např. zažitost materiálního pojetí a případný vznik kazuistických skutkových podstat trestných činů, neboť jinak by údajně nebylo možné řádně vystihnout závažnost činů.²³⁴

Jak bylo uvedeno v úvodu, zákonodárce při přípravě nového trestního zákoníku částečně nerespektoval provázanost trestního práva hmotného s trestním právem procesním a rekodifikaci tr. řádu odložil.²³⁵ Tento postup část odborné veřejnosti považuje za přinejmenším kuriózní.²³⁶ Pipek navíc považuje provázanost trestního práva hmotného a procesního za užší v případě formálního pojetí, než v případě materiálního pojetí.²³⁷ Šámal naopak s potřebou přijmout oba kodexy zároveň nesouhlasil. Projednávání obou kodexů a případné přijetí by dle jeho slov mohlo snížit ochrannou funkci trestního práva, neboť nutnost implementovat novou úpravu současně by se podepsalo na činnosti policie, státního zastupitelství i soudů.²³⁸ Zde se nabízí otázka, zda by tento problém nevyřešila dostatečně dlouhá legisvakanní lhůta.

Označení pojetí trestného činu za formální vychází zejména z důvodové zprávy k tr. zák.²³⁹ Formální pojetí trestného činu přesněji vymezuje znaky trestného činu za pomoci dílčích skutkových podstat trestných činů, čímž má být zejména naplněna zásada *nullum crimen sine lege*²⁴⁰ dle čl. 39 Listiny, která stanoví: „*Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož*

²³¹ NEZKUSIL, Jiří. K otázce formálního pojetí trestného činu v chystané rekodifikaci. *Právník*. 2008, 147(2), 160-177. ISSN 0231-6625. s. 160.

²³² VANTUCH, Pavel. Ke koncepci rekodifikace trestního práva hmotného v ČR. *Trestní právo*. 1996, 1(10), ISSN 1211-2860. s. 7.

²³³ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 309.

²³⁴ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 312.

²³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-354-4. s. 19.

²³⁶ NEZKUSIL, Jiří. K otázce formálního pojetí trestného činu v chystané rekodifikaci. *Právník*. 2008, 147(2), 160-177. ISSN 0231-6625. s. 169.

²³⁷ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 311.

²³⁸ ŠÁMAL, P. Některé aktuální problémy návrhu kodifikace trestního zákoníku v roce 2007. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, 2, 11-22. ISSN 0323-0619. s. 12.

²³⁹ Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. s. 198; shodně JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 135-136.

²⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, 8(5), 129-136. ISSN 1213-5313. s. 129.

i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“ Právě nepřesnost a neurčitost právních norem byla opětovně vytýkána předchozí právní úpravě.²⁴¹ Formální pojem trestného činu lépe reflektuje oddělení moci zákonodárné od moci soudní a moci výkonné, neboť přesné vymezení znaků trestných činů ponechává pouze na moci soudní ke zvážení, zda došlo k naplnění znaků trestného činu či nikoliv. Formálně-materiální pojetí trestného činu v úpravě TZ 61 naopak umožňovalo státnímu zástupci i policejnímu orgánu dojít k závěru, že nedošlo k naplnění znaků trestného činu z důvodu nenaplnění materiální stránky.²⁴²

Dle důvodové zprávy formální pojetí trestného činu v tr. zák. nelze striktně hodnotit jen jako soubor formálních znaků, které charakterizují trestný čin, ale i jako čin společensky škodlivý, před kterým je nutné společnost chránit. Tato společenská škodlivost ale nemá význam materiálního znaku trestného činu.²⁴³

Formální pojetí je regulováno subsidiaritou trestní represe, tzv. hmotněprávním korektivem trestního bezpráví.²⁴⁴ V definici trestného činu došlo k vypuštění materiálního znaku, který byl v předchozí úpravě postaven naroveň znaku formálnímu.²⁴⁵

Při bližším zkoumání pojetí trestného činu v tr. zák. však můžeme dojít k závěru, že přechod od formálně-materiálního pojetí k pojetí formálnímu fakticky nenastal. Definice trestného činu sice již neobsahuje materiální znak,²⁴⁶ který byl součástí definice trestného činu v úpravě TZ 61 a nyní vychází pouze z formálního pojmu trestného činu, nicméně pojetí trestného činu je doplněno subsidiaritou trestní represe, kterou nalezneme v ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. Jedná se o tzv. hmotněprávní korektiv trestního bezpráví.²⁴⁷ Tím dle Jelínka dochází ke „změkčování“ formálního pojetí a citovaný autor se domnívá, že přesnějším výrazem pro pojetí trestného činu v tr. zák. je „*formální pojetí s interpretačním pravidlem subsidiarity trestní represe nebo materializované formální pojetí*“.²⁴⁸ Jestliže je formální pojetí trestného činu doplňováno hmotněprávním ko-

²⁴¹ TERYNGEL, Jiří. K otázce materiálního a formálního pojetí trestného činu. *Trestní právo*. 1996, 1(10), ISSN 1211-2860. s. 12.

²⁴² ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, 8(5), 129-136. ISSN 1213-5313. s. 129.

²⁴³ Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. s. 199.

²⁴⁴ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 21.

²⁴⁵ RŮŽIČKA, M. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním kolektivem z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2011, 10(6), 159-165. ISSN 1213-5313. s. 161.

²⁴⁶ RŮŽIČKA, Miroslav. K některým otázkám materiálního korektivu zakotveného trestním zákoníkem z pohledu státního zástupce In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. 48-67. ISBN 978-80-7502-354-4. s. 48.

²⁴⁷ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 21.

²⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 138-139.

rektivem, můžeme dojít k závěru, že tr. zák. čistě formální pojetí neobsahuje. Kratochvíl poukazuje, že kombinace formálního pojmu a materiálního korektivu odpovídá pojetí formálně-materiálnímu.²⁴⁹

Debatu odborné veřejnosti o pojetí trestného činu dále rozvířilo stanovisko Nejvyššího soudu.²⁵⁰ Ze stanoviska Nejvyššího soudu lze dojít k závěru o mnohosti pojetí trestného činu, a to jak kombinovaného pojetí trestného činu *stricto sensu*, ale i *lato sensu* z hlediska viny, tak současně pojetí ryze formálnímu, jak bude blíže rozvedeno níže.²⁵¹ K debatě o užití subsidiarity trestní represe v tr. zák. dále přispěl i Ústavní soud svým nálezením ze dne 26. května 2020.²⁵²

5.1. Korektiv v trestním právu

Korektiv, jak sám název napovídá, umožňuje korekci mezi právní normou, která je obecná, a realitou, která je konkrétní, a vytváří tak prostor pro aplikující orgán.²⁵³ Kandová považuje korektiv v trestním právu dokonce za tzv. „*stavební kámen*“ při uplatňování trestní politiky.²⁵⁴ Zásadním úkolem korektivů je především vyloučení činů s nejnižší společenskou závažností, tzv. bagatelních deliktů, u kterých by se užití trestního práva jevilo jako nespravedlivé. U formálního pojetí trestného činu většinou materiální korektiv schází, neboť materiální stránku trestného činu by měl zákonodárce řádně promítnout při tvorbě jednotlivých skutkových podstat trestných činů.²⁵⁵ Hned v úvodu této práce byla zmíněna nekoncepčnost při přijímání nového trestního zákoníku, kdy zákonodárce, namísto aby současně přijal i nový trestní řád, šel raději cestou novelizace. V souvislosti s tím došlo ke zdvojení podmínek určení trestnosti činu, a to dle hmotněprávního korektivu, *subsidiarity trestní represe*, a dle procesněprávního korektivu, *zásady oportunity*.²⁵⁶ Dle Jelínka lze hmotněprávní a procesněprávní korektiv v českém trestním právu považovat za nadbytečnou úpravu, a to z důvodu zdvojení podmínek pro posouzení, zda došlo ke spáchání trestného činu či nikoliv.²⁵⁷ Opakovanou kritiku vyjádřil též Kratochvíl, který považuje dané řešení za nedůsledné.²⁵⁸ Kandová s existencí obou korektivů taktéž nesouhlasí, a to zejména

²⁴⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 155.

²⁵⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

²⁵¹ KANDOVÁ, Katarína. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue*, 2018, 17(9), 206-214. ISSN 1213-5313. s. 209.

²⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 46/18.

²⁵³ PLÁTĚNKOVÁ, Hana, HLOUCH Lukáš. Teoretickoprávní zamyšlení nad problematikou materiálního znaku pojmu trestného činu z pohledu de lege lata i de lege ferenda. *Trestní právo*. 2008, 13(1), 5-11. ISSN 1211-2860. s. 6.

²⁵⁴ KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2017, 16(5), 111-117. ISSN 1213-5313. s. 112.

²⁵⁵ KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2017, 16(5), 111-117. ISSN 1213-5313. s. 112.

²⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 21.

²⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9, s. 21-22.

²⁵⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, 5, 13-21. ISSN 1210-6348. s. 16.

z důvodu, že se oba korektivy zakládají na téměř shodných hmotněprávních kritériích.²⁵⁹ S názory citovaných autorů souhlasím, neboť na základě téměř shodných kritériích v hmotněprávní rovině dojdeme k závěru, že se nejedná o trestný čin a v procesní rovině dojdeme k závěru, že se trestný čin stal, nicméně uzavřeme, že pachatele stíhat nebudeme.²⁶⁰

5.2. Materiální (hmotněprávní) korektiv trestního bezpráví – zásada subsidiarity trestní represe

Zásada subsidiarity trestní represe představuje jednu ze základních zásad trestního práva, která vyjadřuje myšlenku, že trestní právo je tím nejpřísnějším prostředkem, který stát může vůči pachateli uplatnit. Vyjadřuje tzv. *subsidiární* povahu trestního práva, která doplňuje ochranu poskytovanou jinými právními předpisy, zejména právem občanským a právem správním. Dle Kratochvíla zásada subsidiarity trestní represe představuje pomyslnou poslední linii, za kterou stojí již jen trestní odpovědnost.²⁶¹ Šámal ji se zásadou zákonnosti považuje za samotnou „*páteř trestního práva*“.²⁶²

Ochrana společenských vztahů za pomoci trestního práva by měla nastat, až poté, tj. subsidiárně, kdy se mimotrestní prostředky ukáží jako neúčinné.²⁶³ Řešení za pomoci trestního práva má být nejzazší řešení tzv. *ultima ratio*, a to jak pro zákonodárce tak i pro orgány činné v trestním řízení.²⁶⁴ Současně to však neznamená, že nelze uplatnit trestní odpovědnost, v případě, že se na jednání vztahuje jiný druh odpovědnosti.²⁶⁵ Zásadu subsidiarity trestní represe nalezneme i pod jinými názvy jako pomocná role trestního práva²⁶⁶ nebo zásada ekonomie trestního práva.²⁶⁷

Princip *ultima ratio*, vyplývající ze zásady subsidiarity trestní represe neomezuje zákonodárce pouze v tom, že trestní právo má být užíváno jako krajní prostředek, ale současně je užíván pro interpretaci trestních norem, ze které vyplývá, že za trestný čin má být označeno jen nejzávažnější protispolečenské jednání.²⁶⁸

²⁵⁹ KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2017, 16(5), 111-117. ISSN 1213-5313. s. 117.

²⁶⁰ MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-387-2. s. 141.

²⁶¹ KRATOCHVÍL, V. Okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně uvedené a zásada subsidiarity trestní represe. *Trestněprávní revue*. 2016, 15(3), 53-58. ISSN 1213-5313. s. 58.

²⁶² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 87.

²⁶³ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 26; shodně též NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ Adolf, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, ŠÁMAL, Pavel, TOMÁŠEK, Michal, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 6. vydání*, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 50

²⁶⁴ PŮRY, F. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“. In: *Poceta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 252-264. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 252-253.

²⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání*. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 138; shodně Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2012, sp. zn. III. ÚS 1148/09.

²⁶⁶ MUSIL, Jan, Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe? *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, 2, 25-38. ISSN 0323-0619. s. 26.

²⁶⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3. s. 26

²⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, 8(5), 129-136. ISSN 1213-5313. s. 131.

Dle Šámala zásada subsidiarity trestní represe představuje v trestním právu dvojí přístup, a to *akcesorní*, který nám říká, že trestní zákony poskytují ochranu druhotně, neboť většina právních statků je chráněna ostatními právními odvětvími (občanským, obchodním či správním), a dále přístup *subsidiární*, který představuje, že trestní zákony se uplatní až v tom případě, kdy mimo trestní prostředky nepostačují. Zásada subsidiarity trestní represe v současné době stojí zejména na přístupu subsidiárním, nicméně oba přístupy, jak akcesorní, tak subsidiární, spolu souvisí.²⁶⁹

Dále má zásada subsidiarity trestní represe jak legislativní, tak i aplikační rozměr. V případě legislativního rozměru můžeme zásadu subsidiarity považovat za určité měřítko, které slouží zákonodárci při definování podmínek trestní odpovědnosti a při tvorbě skutkových podstat trestných činů.²⁷⁰ O aplikačním rozměru zásady subsidiarity trestní represe bude pojednáno dále v této kapitole, neboť se tím myslí především jeho užití jako hmotněprávního korektivu.²⁷¹

Tr. zák. tuto základní zásadu trestního práva zakotvil v ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. a zní takto: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“

Pro uplatnění zásady subsidiarity trestní represe musí být dle legální definice naplněny současně dvě podmínky. První podmínka stanoví, že se musí jednat o případy společensky škodlivé. Druhá podmínka vyjadřuje závažnost případu, u kterého nestačí uplatnit odpovědnost dle jiného právního předpisu. Obě výše uvedené podmínky musí být splněny kumulativně.²⁷² Současně ale platí, že uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu nelze vykládat tak, že trestní odpovědnost nastupuje až v případě vyčerpání jiných právních prostředků.²⁷³

5.2.1. Společenská škodlivost

Společenská škodlivost nahradila pojem společenské nebezpečnosti, který byl součástí definice trestného činu v TZ 61. Důvodem pro nahrazení pojmu společenské nebezpečnosti bylo dle důvodové zprávy spojování pojmu s třídním pojetím a současně se jednalo o pojem obsahově nevhodný, neboť směřoval do budoucnosti.²⁷⁴ Pojem společenské škodlivosti, který míří do minulosti, nicméně neobsáhne veškeré trestné činy, zejména lze poukázat na trestné činy ohrožovací,

²⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3 s. 88.

²⁷⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 42.

²⁷¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 42.

²⁷² JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 36-42. ISSN 1210-6348. s. 37.

²⁷³ Stanovisko k uplatňování zásady subsidiarity trestní represe a škodlivosti činu (§ 12 odst. 2 trestního zákoníku). Sbíрка výkladových stanovisek nejvyššího státního zastupitelství, 2011, č. 5); opačně nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3080/16, který dovedl „základní právo každého nebyť trestán, pokud lze účinně využít dostupných prostředků jiných právních odvětví.“

²⁷⁴ Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. s. 197; ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 94.

kteří míří do budoucnosti, aniž by se u nich projevil následek. Lze tedy souhlasit s Jelínkem, že zákonodárce mohl užít neutrální výraz.²⁷⁵

Kritéria společenské škodlivosti v tr. zák. upravena nejsou.²⁷⁶ Společenská škodlivost má být určována povahou a závažností trestného činu, a to analogicky dle ustanovení § 39 odst. 2 tr. zák.,²⁷⁷ které však nalezneme v tr. zák. v části pro stanovení druhu a výměry trestů, a nikoliv v části o trestní odpovědnosti. Hlediska určující povahu a závažnost trestného činu jsou demonstrativní. Lze souhlasit s Fenykem, který považuje výklad společenské škodlivosti za pomoci ustanovení § 39 odst. 2 tr. zák. za nevhodný, neboť „nemá oporu v zákoně.“²⁷⁸ *De lege ferenda* bych považoval shodně s citovaným autorem za užitečné taxativně vymezit kritéria společenské škodlivosti v tr. zák. výslovně.

Část odborné veřejnosti považuje kritéria společenské škodlivosti upravené v ustanovení § 39 odst. 2 tr. zák. za období kritérií společenské nebezpečnosti v ustanovení § 3 odst. 4 TZ 61, které však v předchozí úpravě bylo součástí definice trestného činu.²⁷⁹ K tomu Nejvyšší soud uvedl: „*Společenská škodlivost není zákonným znakem trestného činu, neboť má význam jen jako jedno z hledisek pro uplatňování zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku.*“²⁸⁰

5.3. Vliv materiálního (hmotněprávního) korektivu na pojetí trestného činu

Již před nabytím účinnosti tr. zák. se Jelínek vyjadřoval k určení významu subsidiarity trestní represe v tr. zák. a to, zda se uplatní jen jako interpretační pravidlo, které umožní odlišit činy, které zdánlivě naplňují znaky skutkové podstaty, např. u trestných činů, které nemají tzv. dolní hranici (např. trestný čin výtržnictví) a nebo zda bude považována za součást znaků trestného činu, čímž by se fakticky stala materiálním korektivem formálního pojetí a tím by došlo k návratu k formálně-materiálnímu pojetí trestného činu.²⁸¹ Dle důvodové zprávy nelze v zásadě subsidiarity trestní represe vidět znak trestného činu, jak tomu bylo u formálně-materiálního pojetí trestného činu v předchozí úpravě TZ 61. Naopak se jedná o zásadu, která se uplatňuje mimo definici trestného činu.²⁸²

²⁷⁵ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 36-42. ISSN 1210-6348. s. 39.

²⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 25.

²⁷⁷ Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. s. 197.

²⁷⁸ FENYK, Jaroslav. Subsidiarita trestní represe – rovnice o mnoha neznámých? *Státní zastupitelství*. 2013, 11(1), 8-13. ISSN 1214-3758. s. 12.

²⁷⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, 5, 13-21. ISSN 1210-6348. s. 16., PÚRY, František. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“. In: *Pocita Otovi Novomému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 252-264. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 261.

²⁸⁰ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

²⁸¹ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 36-42. ISSN 1210-6348. 37;

²⁸² Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0. s. 197.

Nejvyšší státní zastupitelství vydalo sjednocující stanovisko již v roce 2011, kde se vyjádřilo k uplatňování zásady subsidiarity trestní represe a škodlivosti činu.²⁸³

„Úvaha o tom, že pro nedostatek škodlivosti činu pro společnost není takové jednání trestným činem, se uplatní jen u případů zcela výjimečných, hraničních, zvláště těch, u nichž spodní práh trestnosti není jednoznačně vymezen kvantitativním nebo dostatečně přesným kvalitativním znakem, v nichž lze odůvodněně konstatovat, že posuzované jednání nedosáhlo ani dolní hranice společenské škodlivosti činu, tj. tam, kde evidentně neodpovídá ani nejlehčím běžně se vyskytujícím případům trestného činu dané skutkové podstaty (tj. vymyká-li se běžně se vyskytujícím jednáním u dané skutkové podstaty).“

Jak již bylo uvedeno výše, nejasnost ohledně užití subsidiarity trestní represe jako interpretačního korektivu, nebo jako materiálního korektivu, zapříčinila též nejednotnou rozhodovací praxi.²⁸⁴ První skupina orgánů užívala zásadu subsidiarity trestní represe jako interpretační pravidlo u neurčitých znaků skutkových podstat např. u pojmu hrubá neslušnost. Druhá skupina orgánů užívala zásadu subsidiarity trestní represe k řešení bagatelních trestných činů, kdy i přes naplnění formálních znaků trestného činu se z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti trestní odpovědnost neuplatnila.²⁸⁵

V reakci na nejednotnou soudní praxi se Nejvyšší soud vyjádřil k užívání subsidiarity trestní represe takto: *„Přitom je třeba důsledně rozlišovat případy, v nichž se zásada subsidiarity trestní represe a z ní vyplývající pravidlo pro použití trestního práva jako „ultima ratio“ užití, a to: a) jako **interpretační pravidlo** tam, kde je třeba vyložit některé neurčité pojmy či pojmy poskytující určitý prostor [...]; b) jako **korektiv** k tomu, aby se neuplatnila trestní odpovědnost, i když byl spáchán trestný čin (menší závažnosti), tj. byly naplněny všechny znaky uvedené v trestním zákoně, ale nejde o případ společensky škodlivý.“*²⁸⁶ (zvýraznění doplněno).

Tím Nejvyšší soud fakticky potvrdil oba z výše uvedených způsobů užívání subsidiarity trestní represe a současně tím mj. dovedl mnohost pojetí trestného činu v tr. zák.²⁸⁷ Lze souhlasit

²⁸³ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

²⁸⁴ FENYK, Jaroslav. Subsidiarita trestní represe – rovnice o mnoha neznámých? *Státní zastupitelství*, 2013, 11(1), 8-13. ISSN 1214-3758. s. 8; shodně VANTUCH, Pavel. Nedostatečná škodlivost činu a možnost zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby. *Trestní právo*, 2010, 15(4), 11-19. ISSN 1211-2860. s. 12.

²⁸⁵ KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2017, 16(5), 111-117. ISSN 1213-5313. s. 114.

²⁸⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

²⁸⁷ KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2017, 16(5), 111-117. ISSN 1213-5313. s. 115.

s Jelínkem,²⁸⁸ že způsob užití zásady subsidiarity trestní represe nebyl zcela jednoznačný a bohužel stanovisko Nejvyššího soudu tuto nejednoznačnost nevyřešilo.²⁸⁹

Dle Kandové stanovisko Nejvyššího soudu rozlišuje tři druhy pojetí trestního činu. V prvním případě při užití zásady subsidiarity trestní represe jako interpretačního pravidla, které je užito pro výklad neurčitých pojmů, lze na pojetí trestného činu nahlížet jako na materiálně-formální *stricto sensu* z hlediska viny. Naopak při užití zásady subsidiarity trestní represe jako korektivu jsou dle stanoviska mimo jiné posuzovány i okolnosti stojící mimo skutkovou podstatu a tím lze na pojetí trestného činu pohlížet jako na materiálně-formální *lato sensu* z hlediska viny. Stanovisko dále uvádí, že zásada subsidiarity trestní represe má být užívána jen u přečinů, a nikoliv u zvlášť závažných zločinů či u zločinů (v souvislosti se závažností) a v takovém případě bude na tyto závažnější trestné činy nahlíženo optikou formálního pojetí.²⁹⁰

Přestože se na subsidiaritu trestní represe má nahlížet jako na zásadu, a nikoliv jako na normu.²⁹¹ Kandová tomuto tvrzení oponuje, s tím, že naopak užívána jako norma je, neboť pro její uplatnění je nutné splnit kumulativně dvě podmínky (nedostatečná škodlivost a uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu), které zavazují orgány činné v trestním řízení při řešení bagatelních trestných činů zvažovat, zda obě podmínky byly splněny.²⁹²

I u odborné veřejnosti lze též vysledovat rozdílné přijímání pojetí trestného činu v tr. zák., a to zejména z důvodu nejasností ohledně užívání hmotněprávního korektivu. Lze téměř zcela souhlasit s dělením, které provedla Kandová, když rozčlenila některé členy odborné veřejnosti, kteří se zabývají pojetím trestného činu.²⁹³

S přihlédnutím ke komentářové literatuře do první skupiny spadají autoři (*Jelínek, Šámal, Draštík*)²⁹⁴, kteří pohlíží na pojetí trestného činu v tr. zák. jako na materiálně-formální pojetí trestného činu *lato sensu*, neboť dle jejich názoru lze při zhodnocení, zda došlo k trestnému činu přihlídnout i k okolnostem stojícím mimo znaky skutkové podstaty trestného činu.

²⁸⁸ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 36-42. ISSN 1210-6348. s. 37.

²⁸⁹ JIŘÍČEK, Pavel. Aplikace zásady subsidiarity trestní represe při řešení bagatelních deliktů ve světle stanoviska NS ČR, sp. zn.: Tpjn 301/2012. *Trestní právo*, 2013, 18(9-10), 16-19. ISSN 1211-2860. s. 17; KRATOCHVÍL, Vladimír. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2015, 154, (7), 537-559. ISSN 0231-6625. s. 554.

²⁹⁰ KANDOVÁ, Katarína. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue*, 2018, 17(9), 206-214. ISSN 1213-5313. s. 209.

²⁹¹ ŠÁMAL, Pavel. K diskuzi o subsidiaritě trestní represe. In: *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8921-1. s. 448.

²⁹² KANDOVÁ, Katarína. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue*, 2018, 17(9), 206-214. ISSN 1213-5313. s. 211.

²⁹³ KANDOVÁ, Katarína. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue*, 2018, 17(9), 206-214. ISSN 1213-5313. s. 207.

²⁹⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 137-138; ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3. s. 103; DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-790-4. s. 64.

Druhá skupina autorů (*Kratochvíl, Kandová*)²⁹⁵ naopak nahlíží na pojetí trestného činu jako na materiálně-formální pojetí trestného činu *stricto sensu*,²⁹⁶ neboť společenská škodlivost činu má být hodnocena výlučně v rámci skutkové podstaty trestného činu a okolnosti stojící mimo se mají zohlednit jen při ukládání trestu, a nikoliv v rovině trestní odpovědnosti.²⁹⁷

K zásadě subsidiarity trestní represe se v recentním nálezu vyjádřil Ústavní soud,²⁹⁸ a to k užití zásady subsidiarity u trestného činu krádeže, který má v ustanovení § 205 tr. zák. vyjádřenou spodní hranici trestnosti. V době spáchání trestného činu byla hranice škody nikoli nepatrné částka ve výši nejméně 5.000,- Kč. Okresní soud v Liberci navrhl zrušení § 138 odst. 1 tr. zák., neboť dle jeho názoru výše škody nebyla od jejího přijetí s účinností od 1.1.2002 novelizována a soud tuto neaktivitu při změně výše škody považoval za porušení principu zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele. Ústavní soud porušení principu zákazu retroaktivity neshledal a k aplikaci zásady subsidiarity trestní represe se Ústavní soud vyjádřil následovně: „*Opomenout nelze ani skutečnost, že v některých případech, kdy škoda způsobená jednáním pachatele jen mírně převyšuje hranici škody nikoli nepatrné, tj. hranici 5 000 Kč, lze vyvození trestní odpovědnosti zabránit aplikací některého z korektivů trestní odpovědnosti, ať již jde o korektiv hmotněprávní v podobě zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 trestního zákoníku, anebo o korektiv procesní v podobě možnosti zastavit trestní stíhání pro neúčelnost podle § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu, je-li to odůvodněno ostatními okolnostmi případu.*“

Fenyk se vyjádřil ve svém odlišném stanovisku k odůvodnění nálezu, kde považuje užití zásady subsidiarity trestní represe u trestných činů, u kterých je pojmovým znakem výše způsobené škody, za zásah do skutkové podstaty trestných činů, čímž dochází k narušení zásady *nullum crimen sine lege*.²⁹⁹

Kratochvíl opakovaně uvádí, že přihlednutí k ostatním okolnostem případu v rovině základů trestní odpovědnosti představuje nespravedlivý přístup, neboť je zcela nepředvídatelný a nerovný. Dovolím si použít Kratochvílovo přiléhavé označení „*co soud, to individuální zákonodárce*“.³⁰⁰

²⁹⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 178; KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávními a procením konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, 17(1), 1-6. ISSN 1213-5312. s. 6.

²⁹⁶ Kratochvíl užívá pro materiálně formální pojetí trestného činu *stricto sensu* z hlediska viny výraz formálně-materiální pojetí trestného činu.

²⁹⁷ KANDOVÁ, Katarína. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue*, 2018, 17(9), 206-214. ISSN 1213-5313. s. 208.

²⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 46/18.

²⁹⁹ Odlišné stanovisko Jaroslava Fenyky, Nález Ústavního soudu ze dne 26.5.2020, sp. zn. Pl. ÚS 46/18.

³⁰⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2015, 154, (7), 537-559. ISSN 0231-6625. 552.

Závěrem lze uvést, že po přijetí stanoviska Nejvyššího soudu³⁰¹ dochází k užívání jak materiálně-formálního pojetí *lato sensu*, dále *stricto sensu*,³⁰² ale též pojetí formálního.³⁰³ Takový stav je však nutné označit za nevyhovující. Je především na zákonodárci, aby základy trestní odpovědnosti vymezil co nejpřesněji, aniž by zde vznikaly jakékoliv pochybnosti a tím docílil jednotné aplikační praxe.³⁰⁴

5.4. Procesní korektiv trestního bezpráví – princip oportunity

Trestněprávní úprava obsahuje kromě výše uvedeného hmotněprávního korektivu též procesní korektiv ve formě principu oportunity. V minulosti byla zásada oportunity považovaná za přímý opak zásady legality,³⁰⁵ nyní je spíše chápána jako zásada, která dotváří a naplňuje zásadu legality.³⁰⁶ Obecně tato zásada vyjadřuje možnost orgánu činného v trestním řízení vyhodnotit, zda je trestní stíhání pachatele účelné.³⁰⁷

Procesním korektivem v tr. řádu je myšleno zejména oprávnění státního zástupce zastavit trestní stíhání dle ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu, příp. věc odložit ještě ve fázi před zahájením trestního stíhání dle ustanovení § 159a odst. 4. tr. řádu. Jedná se o tzv. diskreční pravomoc státního zástupce.³⁰⁸ Jedná se o výjimku ze zásady legality dle ustanovení § 2 odst. 3 tr. řádu, která naopak zavazuje státního zástupce vyšetřovat veškeré trestné činy o kterých se dozví, s výjimkou zákonných překážek.³⁰⁹

Důvody pro zastavení, resp. odložení, jsou taxativní³¹⁰ a jsou vymezeny v ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu následovně: „*jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.*“

³⁰¹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

³⁰² KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procením konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, 17(1), 1-6. ISSN 1213-5312. s. 6; KRATOCHVÍL, Vladimír. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2015, 154, (7), 537-559. ISSN 0231-6625. 555.

³⁰³ KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procením konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, 17(1), 1-6. ISSN 1213-5312. s. 6.

³⁰⁴ KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procením konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, 17(1), 1-6. ISSN 1213-5312. s. 6; KRATOCHVÍL, Vladimír. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2015, 154, (7), 537-559. ISSN 0231-6625. 559.

³⁰⁵ JIŘÍČEK, Pavel a Tomáš MAREK. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 101.

³⁰⁶ PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313. s. 315.

³⁰⁷ JIŘÍČEK, Pavel a Tomáš MAREK. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 101.

³⁰⁸ RŮŽIČKA, Miroslav. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním kolektivem z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2011, 10(6), 159-165. ISSN 1213-5313. s. 163.

³⁰⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0. s. 140.

³¹⁰ MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-387-2. s. 141.

Pro formální pojetí trestného činu, které je charakteristické svou tvrdostí, je princip oportunity nástrojem, který tuto tvrdost odstraňuje, neboť orgán činný v trestním řízení u formálního pojetí trestného činu nemůže dojít k závěru, že jednání není trestným činem.³¹¹

V souvislosti s přijetím tr. zák. a současnými dvěma korektivy vyvstala otázka, který korektiv se uplatní jako první.³¹² V souladu s obecnými zásadami trestního práva lze uvést, že hmotněprávní korektiv se uplatní jako první a až poté, příp. následuje korektiv procesní.³¹³

³¹¹ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6. s. 122.

³¹² KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, 5, 13-21. ISSN 1210-6348. s. 16.

³¹³ JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 22; shodně RŮŽIČKA, Miroslav. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním kolektivem z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2011, 10(6), 159-165. ISSN 1213-5313; shodně Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tjpn 301/2012.

Závěr

Přijetím nového kodexu trestního práva hmotného byla završena jedna z důležitých etap v oblasti trestního práva našeho státu po pádu komunistického režimu. Snaha o odklon od formálně-materiálního pojetí trestného činu měla být významným krokem následujícím západní demokratické státy.

Tato diplomová práce měla za cíl přiblížit pojetí trestného činu v českém trestním zákoníku. Přestože se může zdát, že se jedná výlučně o teoretickou otázku, opak je pravdou. Pojetí trestného činu ovlivňuje orgány činné v trestním řízení a případné vyvození trestní odpovědnosti též jejich adresáty.

Stejně jako v období přípravných prací při tvorbě nového trestního zákona, tak i dnes, po více než deseti letech od přijetí tr. zák., u odborné veřejnosti stále rezonuje otázka, jak přistupovat k pojetí trestného činu a s tím souvisejících okolností.

Již v době před nabytím účinnosti tr. zák. bylo nahlíženo na pojetí trestného činu s obavami, neboť nebylo zcela jasné, jakým způsobem se bude přistupovat k zásadě subsidiarity trestní represe v souvislosti s formálním pojmem trestného činu. Aplikační praxe tyto obavy bohužel nerozptýlila.

Přijetím nového trestního kodexu došlo dle důvodové zprávy k přechodu od formálně-materiálního pojetí trestného činu k deklarovanému formálnímu pojetí, které je doplněno dvěma korektivy trestního bezpráví, zásadou subsidiarity trestní represe a zásadou oportunitity.

Je nutné si však položit otázku, zda lze z textu tr. zák. opravdu dovozovat ono formální pojetí. Jistě nelze namítat, že definice trestného činu je formální. Doplnění formálního pojetí zásadou subsidiarity trestní represe vyvolalo doslova aplikační „chaos“, který se odrazil v rozdílné praxi soudů, které ji vykládaly více než jedním způsobem. Ač lze nad takovým přístupem částečně přimhouřit oči, neboť se jednalo o razantní změnu oproti předchozí úpravě, je nutné uvést, že samotný Nejvyšší soud mnohost pojetí potvrdil. Nelze zapomínat na to, že trestní právo je nejsilnějším prostředkem státu pro prosazování veřejného zájmu a má ze své podstaty nejzávažnější důsledky pro své adresáty. Z toho důvodu by mělo být co nejpřesnější a co nejvíce srozumitelné, aniž by zavdalo větší či menší důvody k pochybnostem o způsobu výkladu právní normy.

V souvislosti s pojetím trestného činu jsem došel k závěru, že tr. zák. čistě formální pojetí neobsahuje. Po výkladu stanoviska Nejvyššího soudu lze dojít k závěru, že při aplikaci zásady subsidiarity trestní represe lze dovést mnohost pojetí trestného činu, a to škálu od formálního pojetí až po pojetí materiálně-formální *lato sensu* z hlediska viny. Dle mého názoru by měla být zásada subsidiarity trestní represe vykládána jen v souladu s materiálně-formálním pojetím *stricto sensu* z hlediska viny.

Pro sjednocení aplikační praxe je nutné provést určité legislativní změny, které by soudní praxi sjednotily a adresáty by nenechaly na pochybách, zda určité jednání je nebo není trestným činem. *De lege ferenda* lze nabídnout dvě varianty, které by mohly praxi sjednotit a též pravděpodobně i uzavřít diskuzi o pojetí trestného činu v tr. zák. První variantou je přihlášení se k formálnímu pojetí trestného činu, které by bylo doplněno výlučně procesním korektivem ve formě principu oportunitity. V tr. zák. nemusí být zásada subsidiarity trestní represe výslovně uvedena, neboť se jedná o obecnou trestní zásadu a její užívání by tím nebylo nikterak omezeno, neboť byla užívána a dovozována i za předchozí úpravy, aniž by v TZ 61 byla uvedena. Další variantou je přechod výslovně ke kombinovanému pojetí trestného činu, kde by definice trestného činu byla rozšířena ve smyslu předchozí úpravy o společenskou škodlivost za současného taxativního vymezení jejích hledisek, dle kterých by bylo možné škodlivost hodnotit u všech trestných činů, a nikoliv pouze u těch nejméně závažných.

Seznam použitých zkratk

„KSČ“	znamená Komunistická strana Československa;
„Listina“	znamená usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky;
„tr. zák.“	znamená zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník;
„tr. řád“	znamená zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád;
„TZ 61“	znamená zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon;
„TZ 50“	znamená zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon;
„ZoTOPO“	znamená zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim;
„ZSVM“	znamená zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury - Učebnice a odborné publikace

JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-354-4.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0.

JIRŮČEK, Pavel a Tomáš MAREK. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-90-8.

KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. V Praze: Melantrich, 1935.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2.

KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.

MIŘIČKA, August. *Rakouské trestní právo hmotné*. Třetí autorisované vydání. Praha: Všehrd, 1915.

MULÁK, Jiří. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-387-2.

NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4.

NOVOTNÝ, Oto, DOLENSKÝ Adolf, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, ŠÁMAL, Pavel, TOMÁŠEK, Michal, VANDUCHOVÁ Marie, VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0.

OLŠAR, Erich. *Studie o protiprávnosti (se zvláštním zřetelem k právu trestnímu)*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1940.

PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní*. Díl všeobecný. Praha: Všehrd, 1912.

SIVÁK, Florián a Karel MALÝ. *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. 2. přepracované, doplněné vydání. Jinočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-61-5.

SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Marie VANDUCHOVÁ a Pavel ŠÁMAL. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.

SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva.

SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. ISBN 80-86199-74-6.

ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5.

ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA, Lukáš BOHUSLAV, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-0791-5.

2. Seznam použité literatury - Sborníky a odborné články

FENYK, Jaroslav. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku samostatného Československa). *Trestní právo*. 2006, 11(6), 4-17. ISSN 1211-2860.

FENYK, Jaroslav. Subsidiarita trestní represe – rovnice o mnoha neznámých? *Státní zastupitelství*. 2013, 11(1), 8-13. ISSN 1214-3758.

FRYŠTÁK, Marek. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, 9(11), 341-346. ISSN 1213-5313.

JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9.

JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*, 2009, 10, 36-42. ISSN 1210-6348.

JESCHECK, Hans-Heinrich. K reformě obecné části Československého trestního práva z hlediska právně srovnávacího. *Právník*, 1992, 131(1), 16-30. ISSN 0231-6625.

JIRŮČEK, Pavel. Aplikace zásady subsidiarity trestní represe při řešení bagatelních deliktů ve světle stanoviska NS ČR, sp. zn.: Tpjn 301/2012. *Trestní právo*, 2013, 18(9-10), 16-19. ISSN 1211-2860.

KANDOVÁ, Katarína. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue*, 2018, 17(9), 206-214. ISSN 1213-5313.

KANDOVÁ, Katarína. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím § 12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, 17(1), 1-6. ISSN 1213-5312.

KANDOVÁ, Katarína. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*, 2017, 16(5), 111-117. ISSN 1213-5313.

KALVODOVÁ, Věra, Marek FRYŠTÁK a Jan PROVAZNÍK. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8921-1.

KEPERT, Josef. Nová osnova trestního zákona. *Všehrd*, 1937, 18(9-10), 386-389, Praha.

KRATOCHVÍL, Vladimír. K pojetí trestného činu v návrhu trestního zákoníku České republiky 2006. *Trestněprávní revue*, 2006, 5(5), 129-133. ISSN 1213-5313.

KRATOCHVÍL, Vladimír. Pojetí trestného činu v osnovách trestního zákoníku ČR na přelomu tisíciletí a dnes. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 114-127. ISBN 978-80-7357-365-2.

KRATOCHVÍL, Vladimír. Poznámky k legální definici trestného činu v osnově trestního zákoníku 2006 (české, mezinárodněprávní a evropskoprávní přístupy). *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, 53(2), 43-55. ISSN 0323-0619.

KRATOCHVÍL V. Právní pojem a struktura trestného činu v českém a rakouském trestním právu. *Trestní právo*. 1997, 2(12), 2-8. ISSN 1211-2860.

- KRATOCHVÍL, Vladimír. Příklad, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2015, 154, (7), 537-559. ISSN 0231-6625.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, 5, 13-21. ISSN 1210-6348.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. „Zrcadlo prvních třiceti šesti...“ (paragrafů obecné části nového trestního zákona České republiky - 2002). *Trestněprávní revue*. 2003, 2(1), 1-5. ISSN 1213-5313.
- KUČERA, Pavel. Několik úvah nad novým trestním zákoníkem, aneb co dokáže jeden pozměňovací návrh. *Trestní právo*. 2009, 14(3), 3-11. ISSN 1211-2860.
- MUSIL, Jan, Respektuje český zákonodárce princip subsidiarity trestní represe? *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, 2, 25-38. ISSN 0323-0619.
- NEZKUSIL, Jiří. Kategorizace trestných činů v návrhu rekodifikace trestního práva hmotného. *Trestní právo*, 2008, 13(7-8), 34-45. ISSN 1211-2860.
- NEZKUSIL, Jiří. K otázce formálního pojetí trestného činu v chystané rekodifikaci. *Právník*. 2008, 147(2), 160-177. ISSN 0231-6625.
- NOVOTNÝ, Oto. K problematice teoretických východisek budoucí kodifikace trestního práva hmotného. *Justičná revue*. 1991, 43(1). ISSN 1335-6461.
- PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, 3(11), 309-320. ISSN 1213-5313.
- PLÁTĚNKOVÁ, Hana, HLOUCH Lukáš. Teoretickoprávní zamyšlení nad problematikou materiálního znaku pojmu trestného činu z pohledu de lege lata i de lege ferenda. *Trestní právo*. 2008, 13(1), 5-11. ISSN 1211-2860.
- PÚRY, František. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“. In: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 252-264. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 261.
- RŮŽIČKA, Miroslav. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním kolektivem z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2011, 10(6), 159-165. ISSN 1213-5313.
- ŠÁMAL, P. Některé aktuální problémy návrhu kodifikace trestního zákoníku v roce 2007. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, 53(2), 11-22. ISSN 0323-0619.

ŠÁMAL, Pavel. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, 8(5), 129-136. ISSN 1213-5313.

ŠÁMAL, Pavel. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku. *Právní rozhledy*. 2007, 15(17), 637-642. ISSN 1210-6410.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*. 2009, 10, 22-36. ISSN 1210-6348.

ŠKVAJN, Petr. Nad probíhající kodifikací trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2004, 3(10), 304-307. ISSN 1213-5313.

TERYNGEL, Jiří. K otázce materiálního a formálního pojetí trestného činu. *Trestní právo*. 1996, 1(10), ISSN 1211-2860.

VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander. Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*. 2004, 3(7), 197-203. ISSN 1213-5313.

VANTUCH, Pavel. Ke koncepci rekodifikace trestního práva hmotného v ČR. *Trestní právo*. 1996, 1(10), 2-11. ISSN 1211-2860.

VANTUCH, Pavel. Nedostatečná škodlivost činu a možnost zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby. *Trestní právo*. 2010, 15(4), 11-19. ISSN 1211-2860.

3. Komentáře

DRAŠTÍK, Antonín, Robert FREMR, Tomáš DURDÍK, Miroslav RŮŽIČKA a Alexander SOTOLÁŘ. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-637-8.

PROVAZNÍK, Jan. § 13 [Trestný čin]. In: ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. 1. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022. [online].

ŠÁMAL, Pavel, František PŮRY a Stanislav RIZMAN. *Trestní zákon: komentář*. Díl I, (§ 1 až § 90). 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Beck, 2004. ISBN 80-7179-896-7.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. I, § 1-139*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3.

ŠÁMAL, Pavel. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. 3. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9.

Trestní zákon komentář k zákonu ze dne 12. července. 1950, č. 86 Sb. Orbis. Praha. 1953.

4. Seznam použitých internetových zdrojů

www.justice.cz

www.beck-online.cz

www.psp.cz

<https://digi.law.muni.cz>

5. Seznam použitých právních předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

zákon č. 117/1852 ř.z.

zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech

6. Osnovy a důvodové zprávy a další prameny

Důvodová zpráva, novela trestního zákona, sněmovní tisk 748

Důvodová zpráva k zákonu č. 306/2009 Sb.

Důvodová zpráva, vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže, sněmovní tisk 210/0.

Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 410/0.

Důvodová zpráva, vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 744.

Osnova zákona, kterým se vydává trestní zákon. Státní tiskárna. 1937. [online].

Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926.

Stanovisko k uplatňování zásady subsidiarity trestní represe a škodlivosti činu (§ 12 odst. 2 trestního zákoníku). Sbíрка výkladových stanovisek nejvyššího státního zastupitelství, 2011, č. 5).

Usnesení ústavně právního výboru ze dne 30.5.2005.[online]

Usnesení vlády České republiky ze dne 9. 4. 2001.[online].

Usnesení vlády České republiky č. 593 ze dne 9.6.2004.[online].

Vládní návrh zákona, trestní zákoník, sněmovní tisk 744.[online]

Vládní návrh trestního zákoníku ze dne 21.7.2004.

Zatímný návrh obecné části trestního zákona. Nákladem Ministerstva spravedlnosti. Praha, 1921

7. Seznam použité judikatury

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2002, sp. zn. II. ÚS 143/02.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2020, sp. zn. 7 Tdo 1205/2020.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 1997 sp. zn. 2 Tzn 56/97

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2012, sp. zn. III. ÚS 1148/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 962/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3080/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 46/18.

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 1995, sp. zn. Tzn 12/94.

8. Seznam ostatních zdrojů

BECCARIA, Cesare a Josef SLÁDEČEK. O zločinech a trestech. V Praze: Bursík a Kohout, 1893.

HERODESOVÁ, Lucie. *Pojetí trestného činu v českém trestním zákoníku*. 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Jelínek, Jiří.

PAČESOVÁ, Anna. *Pojetí trestného činu v českém trestním zákoníku*. 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Jelínek, Jiří.

Pojetí trestného činu v českém trestním zákoníku

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o pojetí trestného činu v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Přijetím nového trestního kodexu došlo k přechodu od formálně-materiálního pojetí trestného činu k pojetí formálnímu. Přijetím zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, byly dokončeny rekonstrukční práce, které trvaly bezmála dvacet let. Nejvíce diskutovaným tématem v době příprav trestního kodexu bylo právě pojetí trestného činu.

První kapitola diplomové práce přibližuje obecnou úpravu pojmu a pojetí trestného činu v samostatné a kombinované formě a dále nejdůležitější pojmy související s trestným činem.

Druhá kapitola přibližuje vývoj trestního práva na území českých zemí od 19. století, počínaje Zákoníkem o zločinech a těžkých policejních přestupcích přes přípravu osnov trestního zákona z let 1926 a 1937 a to až po zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Třetí kapitola přibližuje situaci po roce 1989 na cestě k novému trestnímu kodexu. Je zde popsán věcný záměr trestního zákona, s ohledem na možné alternativy pojetí trestného činu, který byl vládou schválen a následně předložen Poslanecké sněmovně. Návrh zákona byl následně Senátem odmítnut a Poslanecká sněmovna Senát nepřehlasovala. Kapitola je zakončena úspěšným přijetím a vyhlášením trestního zákoníku s jeho charakteristikou.

Čtvrtá kapitola se věnuje znakům trestného činu a jeho kategorizaci. Jsou zde přiblíženy pojmy jako je protiprávnosti, obecné a typové znaky trestného činu a dále se kapitola zabývá rozdělením trestných činů na zločiny a přečiny a subkategorii zvláště závažné zločiny.

Pátá kapitola popisuje pojetí trestného činu, rozebírá korektivy v trestním právu s ohledem na hmotněprávní a procesněprávní korektiv, přibližuje společenskou škodlivost a vliv materiálního korektivu na pojetí trestného činu.

V závěru práce shrnuji poznatky o pojetí trestného činu v trestním zákoníku a nabízím možnou úpravu *de lege ferenda*.

Klíčová slova: Trestní právo, Trestný čin, Pojetí trestného činu

The Concept of a criminal offence in the Czech Criminal Code

Abstract

The diploma thesis examines the concept of a criminal offence in Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code. With the enactment of the new Criminal Code, a transition from a formal-material concept of a criminal offence to a formal concept has been made. With the enactment of Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code, the recodification work, which had lasted almost twenty years, was completed. The most discussed topic at the time of the preparation of the Criminal Code was precisely the concept of a criminal offence.

The first chapter of the thesis introduces the general regulation of the concept and conception of a crime in separate and combined form and the most important terms related to the criminal offence.

The second chapter presents the development of criminal law in the Czech lands from the 19th century beginning with the Code of Crimes and Serious Police Offences, through the preparation of the outlines of the Criminal Code in 1926 and 1937 up to the Criminal Act No. 140/1961 Coll.

The third chapter presents the situation after 1989 on the way to the new penal code. It describes the substantive intention of the Criminal Code, with regard to possible alternatives to the concept of a criminal offences, which was approved by the government and subsequently submitted to the Chamber of Deputies. Subsequently, the bill was rejected by the Senate and the Chamber of Deputies did not outvote the Senate. The chapter concludes with the successful adoption and promulgation of the Criminal Code with its characteristics.

The fourth chapter focuses on the features and categorization of the crime. Concepts such as unlawfulness, general and type features of crime are introduced, and the chapter also examines the division of crimes into felonies and misdemeanors and the subcategory of particularly serious crimes.

The fifth chapter describes the concept of a criminal offence, discusses correctives in criminal law with respect to substantive and procedural correctives, and introduces the social harmfulness and influence of substantive correctives on the concept of a criminal offence.

In the conclusion of the thesis, I summarize the findings on the concept of a criminal offence in the Criminal Code and propose a possible *de lege ferenda* adjustment.

Key words: Criminal law, Crime, Concept of a criminal offence